

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

**Práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních
pro děti a mládež v České republice**

Bakalářská práce

Autor: Petra Pavlová

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Hradec Králové

2017

Zadání bakalářské práce

Autor:	Petra Pavlová
Studium:	U1453
Studijní program:	B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název bakalářské práce:	Práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež v České republice
Název bakalářské práce AJ:	Group Work in Low-Facilities for Children and Youth in Czech Republic

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem této práce je charakterizovat různé způsoby práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež v České republice. Zabývá se významem sociální práce se skupinou, jejími cíli, charakterizováním nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, popisem rizikového chování mládeže. Dále popisem sociálně patologických jevů, které se u této cílové skupiny mohou vyskytovat a preventivními aktivitami, jimiž lze těmto jevům předcházet. Empirická část bakalářské práce se věnuje kvalitativnímu výzkumnému šetření, které je provedeno metodou polostrukturovaného rozhovoru, dále analýze získaných dat a interpretaci výzkumného šetření.

ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-00-1 TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana. *Metody práce se skupinou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 1 CD-ROM (70 stran). *Texty k sociální práci. Vybrané kapitoly z teorie a metod sociální práce*. ISBN 978-80-7435-445-8 MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Fortál, 2008, 380 s. ISBN 978-80-7367-502-8 ZEMANOVÁ, Vanda a Martin DOLEJŠ. *Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, 151 stran. Monografie. ISBN 978-80-244-4492-5. JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015, 544 stran. *Psyché*. ISBN 978-80-247-5447-5.

Garantující pracoviště: Katedra sociální práce a sociální politiky,
Ústav sociální práce

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Oponent: Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 4.12.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 15. 3. 2017

Petra Pavlová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Miroslavu Kapplovi, Ph.D. za jeho vedení a pomoc při vypracovávání mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat pracovníkům z nízkoprahových zařízení pro děti a mládež Freeklub, OD5K10, Dopatra a Modrý pomeranč, kteří se zúčastnili mého výzkumného šetření.

Abstrakt

PAVLOVÁ, Petra. *Práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež v České republice*. Hradec Králové, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce. Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Bakalářská práce na téma „Práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež v České republice“ je zaměřena na charakteristiku práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež. Pojednává o významu sociální práce se skupinou, cílech této práce a roli sociálního pracovníka ve skupinové práci. Dále se práce zabývá charakteristikou nízkoprahového zařízení pro děti a mládež a popisem sociálně patologických jevů a rizikového chování, které se u této cílové skupiny mohou vyskytovat a preventivními aktivitami, jimiž lze těmto jevům předcházet.

V první části své práce se věnuji obecnému vymezení pojmů jako je sociální práce se skupinou, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, rizikové chování a jeho prevence. Ve druhé části se věnuji popisu sociální práce se skupinou v různých nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež.

Cílem této práce je zjistit, zda se v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež využívá sociální práce se skupinou a jakou má v jednotlivých zařízeních podobu. V praktické části se práce zabývá kvalitativním výzkumem, který je prováděn metodou rozhovoru.

Klíčová slova: Práce se skupinou, rizikové chování, sociální prevence, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, sociálně patologické jevy

Abstract

PAVLOVÁ, Petra. *Working with a group in low-threshold facilities for children and youth in the Czech Republic*. Hradec Králové, 2017. Bachelor Degree Thesis. University of Hradec Králové, Institute of Social Work. Leader of Bachelor Degree Thesis: Mgr. Miroslav Kappl, Ph.D.

Thesis on "Working with a group in low-threshold facilities for children and youth in the Czech Republic" is focused on the characteristics of group work in low-threshold facilities for children and youth. Discusses the importance of social work with groups, objectives of this work and the role of social workers in group work.

Furthermore, the work deals with the characteristics of the low-threshold facilities for children and youth as with description of socio-pathological phenomena and risky behavior which this target group may occur and preventive activities which can prevent these phenomena.

The first part of this work deals with the general definition of concepts such as social work with groups, low-threshold facility for children and youth, as well as risky behavior and its prevention. The second part describes the social work with groups in various low-threshold facilities for children and youth.

The aim of this study is to determine whether in the low-threshold facilities for children and youth is used work in social groups and how it looks in different facilities. The practical part of the thesis deals with qualitative research, which is made by method of the interview.

Key words: Social group work, low-threshold facility for children and youth, risky behavior, socially pathological phenomena, social prevention

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Sociální práce se skupinou	10
1.1 Význam skupiny	11
1.2 Klasifikace a dělení skupin	11
1.3 Cíle sociální práce se skupinou	13
1.4 Teorie a přístupy v sociální práci	13
1.5 Role sociálního pracovníka ve skupinové práci	15
1.6 Sociální pracovník – terapeut	16
1.7 Sociální práce a sociální pedagogika	17
2 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež	19
2.1 Charakteristika a poslání NZDM	19
2.2 Cílová skupina	21
3 Sociální práce s „rizikovou mládeží“	23
3.1 Sociální norma	23
3.2 Rizikové chování mládeže	24
3.3 Deviace a sociálně patologické jevy	27
3.4 Sociální prevence	29
Shrnutí teoretické části	32
METODICKÁ ČÁST	34
4 Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumného šetření	34
5 Zdůvodnění výzkumné strategie	36
5.1 Výzkumná metoda	36
5.2 Základní charakteristiky kvalitativního výzkumu	37
5.3 Přednosti kvalitativního výzkumu	38
5.4 Metody získávání dat – technika dotazování	38
5.5 Popis výzkumného vzorku	39
6 Průběh sběru dat	41
6.1 Způsob analýzy získaných údajů	42
6.2 Rizika výzkumného šetření	42
VÝZKUMNÁ ČÁST	43

7 Popis a interpretace dosažených výsledků	43
7.1 Popis výsledků dílčího cíle 1	43
7.2 Popis výsledků dílčího cíle 2	47
ZÁVĚR	63
Seznam tabulek.....	67
Seznam příloh.....	67
Seznam použité literatury:.....	68
Přílohy	70

ÚVOD

V bakalářské práci na téma „Práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních v České republice“ je mým cílem popsat a charakterizovat různé druhy práce se skupinou v různých nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež v České republice. Práce je rozdělena na dvě hlavní části: teoretickou a praktickou.

V teoretické části vymezuji pojmy jako je sociální práce se skupinou a její význam, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, rizikové chování dětí a dospívajících a sociální prevence. Dospívání je pro spoustu mladých lidí bouřlivým obdobím experimentů a pokoušení hranic, také období zmatků, nacházení sebe sama a utváření vlastních názorů a postojů. V tomto období může mládež tíhnout k rizikovému chování a nevhodnému trávení volného času, ale málokdo z nich si uvědomuje rizika a nebezpečí, které s tím souvisí a negativní dopady, které toto chování může způsobit. Důležitou roli v tomto případě hraje prevence, kterou se mimo jiné zabývají také nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Sociální práce se skupinou může být velmi užitečnou metodou sociální práce při práci s rizikovou mládeží v těchto zařízeních.

Výzkumná část této práce se zabývá zpracováním a vyhodnocením hlavního cíle a dílčích cílů, k jejichž naplnění jsem zvolila strategii kvalitativního výzkumu s metodou polostrukturovaného rozhovoru. Tuto metodu jsem zvolila s ohledem na cíl bakalářské práce, a to charakterizovat různé druhy práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež v České republice. Zajímá mě, jak různá nízkoprahová zařízení pro děti a mládež pracují se skupinou svých klientů. Myslím si, že tato metoda může být velmi užitečná pro sociální práci v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež při práci s rizikovou mládeží.

Tato bakalářská práce může být přínosem pro sociální pracovníky, kteří působí v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež a mají zájem začít pracovat se skupinou. Tato práce může také posloužit jako inspirace možných podob a způsobů práce se skupinou pro nízkoprahová zařízení, kde sociální práce se skupinou už probíhá.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Sociální práce se skupinou

Podle Havránkové (2008) je člověk schopen kvalitně existovat pouze jako člen nějaké skupiny a většinou patří současně i k více skupinám. V průběhu života člověk prochází různými skupinami, které se mohou vzájemně prolínat, protože život ve skupině pro člověka vyjadřuje základní lidskou potřebu sdílet, spoluvytvářet a uskutečňovat se ve vztazích. Jen výjimečně člověk dobrovolně opouští společnost, aby se ponořil do samoty. Lidé ve svém životě potřebují vzájemnost, možnost se dorozumívat, přijímat a být přijímáni, aby zazněla jejich jedinečnost. Učí se naslouchat, tolerovat, respektovat, vymezovat se a obhajovat to, co je pro ně důležité, porozumět sobě i druhým, hledat vhodná řešení konfliktů a v neposlední řadě se učí sladit svoje osobní zájmy se zájmy skupiny tak, aby nedošlo k rozporu. (Havránková in Matoušek 2008)

V určitém smyslu je možné tvrdit, že individuální forma sociální práce neexistuje, protože sociálně pracovní vztah vždy klienta včleňuje do skupinových vazeb, jako třeba vůči jiným sociálním pracovníkům, rodinným příslušníkům, nebo přátelům klienta. Historicky se sociální práce vyvíjela od individuální práce částečně odlišně a odděleně, jak svým zaměřením, tak využíváním sociální a psychologické dynamiky. Práce se skupinou je založena na empirických zkušenostech s vývojem skupin orientovaných na cílovou činnost (předběžný společný zájem, formování, dělba moci a kontroly, tvorba úzkých vztahů, diferenciací, rozpad). Také se v ní využívají znalosti skupinového chování (vůdcovství, dělba funkcí a pravomocí, povaha cílů a jejich dosahování apod.). (Mašát 2012)

Sociální práce se skupinou patří k základním metodám sociální práce, která je založena na aktivním přispění jednotlivých členů skupiny. Charakteristická je také velká rozmanitost a široké pole působnosti od hospitalizovaných psychiatrických pacientů až po děti ze sídliště scházející se v nízkoprahovém klubu, aby zde trávily volný čas a rozvíjely vztahové dovednosti. (Truhlářová 2014)

1.1 Význam skupiny

Sdílení skupinové zkušenosti s lidmi s podobnými zájmy nebo cíli se pro sociální práci ukázalo jako velmi užitečné. Pro člověka, který si připadá se svým problémem osamoceny, přináší úlevu, když není v této situaci sám a může svůj problém sdílet. Každý úspěch v řešení problému jednoho člena skupiny přináší všem ostatním členům skupiny zdroj naděje a povzbuzení. Ve skupině může její člen pomalu překonávat bariéry v komunikaci a získanou schopnost otevřeně komunikovat může později využít i ve svých osobních vztazích mimo skupinu. Skupiny poskytují prostor pro výměnu názorů a myšlenek, vytváření nových pohledů na řešení problémů, také je zde možnost osvojení nových zkušeností a učení se přijatelnějších způsobů chování. Skupina je vhodný prostor pro testování a trénování těchto nově osvojených způsobů chování. V kontextu nových vzájemných vztahů se také otevírají možnosti nových pohledů na proměnlivé aspekty světa mimo skupinu. (Havránková in Matoušek 2008)

Skupiny výrazně ovlivňují myšlení, cítění a jednání svých členů. Menší skupiny mají větší efektivitu při dosahování individuálních i společenských změn, protože lidé jsou schopni lépe dodržovat pravidla skupiny. Lépe dokáží držet vizi cíle a pohotověji usuzovat a formulovat, když jsou usměřňováni a podpořeni ostatními členy ve skupině. Zdrojem síly skupiny jsou skupinové procesy a zkušenosti jednotlivých členů skupiny. Motivaci členů k aktivní práci, vytváření klimatu potřebného ke zplnomocnění členů a k jejich seberealizaci posiluje vůle k vzájemné pomoci, ohleduplnost, laskavost a rozvíjející se podněty. Skupiny jsou nejvhodnějším způsobem poskytování služeb, protože sdružují více lidí. Jedinci mohou mít podobné potřeby informovanosti nebo podpory v určitém směru a mohou sdílet podobné zájmy. Setkávání se takových lidí ve skupině může být nejproduktivnější cestou pro předávání informací, formulování otázek, nabídnutí podpory, nebo hledání řešení. (Havránková in Matoušek 2008)

1.2 Klasifikace a dělení skupin

Klasifikace skupin podle Mašáta (2012):

Pokud mluvíme o skupině s přívlastkem „sociální“, může se jednat pouze o skupinu, která je složena z lidí a je navzájem vnitřně propojena. Sociální skupina je množina jednotlivců, pro kterou jsou typické znaky jako interakce, komunikace, organizace. (Mašát 2012)

Základní informace ohledně společenských skupin se rozdělují do dvou kategorií, které se nazývají **skupinová struktura a skupinová dynamika**. (Mašát 2012)

Do skupinové struktury patří třídění podle velikostí. Skupiny se tedy dělí na malé (2-15 členů), u kterých je podstatným znakem, že se všichni členové skupiny znají, poté střední (15-40 členů) a velké (nad 40 členů). Struktura vztahů ve skupině může být neformální (př. rodina), kde jsou příslušníci vázáni vzájemnými emocionálními vazbami, nebo formální (př. školní třída), kde jsou členové integrováni formálně stanovenými úkoly, nebo seskupeni na základě určitých formálních znaků. Skupiny se podle doby trvání mohou dělit na trvalé, nebo dočasné. Skupinová dynamika zahrnuje procesy, které mají vliv na skupinové dění. Je složena z mnoha prvků, které se neustále mění a navzájem ovlivňují. (Mašát 2012)

Dělení skupin:

Podle Browna se skupiny rozdělují na homogenní (např. skupina drogově závislých adolescentů, týraných žen atd.), skupiny úkolově zaměřené (řeší konkrétní problém), psychoterapeutické skupiny, svépomocné skupiny (založené na vzájemné pomoci a podpoře), skupiny setkání (encounter – skupiny pro výcvik lidských vztahů), skupiny zaměřené na dosažení sociálních cílů (práce s mládeží, práce s komunitou). (Matoušek in Truhlářová 2014)

Podle Řezníčka (2000) se skupiny dělí na rekreační skupiny (působí preventivně, nabízí konstruktivní využití volného času), vzdělávací skupiny (mají za úkol rozšiřovat osobní zkušenosti a dovednosti jejich členů a sociálně pracovní kapitál klienta - např. vzdělání k rodičovství, výuka zdravé výživy, výcvik dobrovolníků pro sociální služby atd.), skupiny soustředěné na rozhodovací proces a řešení problému (rozhodování o způsobech intervence, rozdělování finančních a lidských zdrojů v daném řízení, rozhodování o změnách ve struktuře poskytovaných služeb, koordinaci součinnosti různých zařízení apod.). (Řezníček 2000)

Levická rozděluje skupiny na rekreační, zaměřené na sociální kompetentnost, vzdělávací skupiny, skupiny zaměřené na řešení problémů a rozhodování, svépomocné skupiny, skupiny orientované na socializaci, terapeutické skupiny a encounterové skupiny. (Levická in Truhlářová 2014)

1.3 Cíle sociální práce se skupinou

Na počátku se sociální práce se skupinou zaměřovala na vzdělávání (USA – Jane Adamsová), aktivní trávení volného času (práce s mládeží, vznikaly organizace jako např. YMCA, YCCA) a pohlížení na člověka jako na sociální bytost (vznik psychoterapeutických skupin, člověk je vnímán jako společenská bytost, rozvoj psychoanalýzy ve 20. st. – Freud, Adler). (Levická in Truhlářová 2014)

Cíle si formuluje každá skupina podle toho, jaké má zaměření a složení. Může to být například vzájemná podpora, sdílení a poskytování informací, osobní růst, odstranění chorobných symptomů. Mimo jiné připravuje klienty na návrat do běžného života, napomáhá k pochopení vlastních vzorců chování, což je nezbytný krok k jejich změně ve smyslu správné sociální adaptace. (Havránková in Matoušek 2008)

Cílem skupinové sociální práce je zajistit prostřednictvím skupinových zkušeností jednotlivých členů ve skupině jistotu, uznání, podporu a pomoc, zprostředkovat jim hodnoty a normy a nabídnout jim různé možnosti řešení problémů. Metoda sociální práce se skupinou umožňuje pomoci klientům dosáhnout společnými silami stanovených cílů. Dále změn, které jsou požadovány členy skupiny, kteří mají individuální, rodinné nebo pracovní problémy apod. Metoda práce se skupinou může napomoci svým členům k seberozvoji a svépomoci, obohatit tak individualitu osobnosti využitím skupinové terapie za účelem odstranění nežádoucích projevů a zážitků v životech členů skupiny. (Levická in Truhlářová 2014)

1.4 Teorie a přístupy v sociální práci

Teoretické znalosti jsou pro sociálního pracovníka velmi významné, protože má zodpovědnost za způsob, jakým intervenuje každého klienta sociálních služeb. Nekvalifikovaná pomoc může mít fatální následky, proto musí sociální pracovník ve všech situacích jednat kompetentně a zodpovědně. (Matoušek 2001)

Humanistické a existenciální teorie jsou podle Navrátila soustředěné na člověka jako autonomní osobnost, která má hodnotu za všech okolností. Zaměřují se spíše na jeho vnitřní svět a často si kladou otázku smyslu života. Nejvýznamnějším humanistickým autorem je Carl R. Rogers (Přístup orientovaný na klienta). Jednou z forem humanisticky orientované terapie, která je inspirována psychoanalytickým pojetím

osobnosti, je transakční analýza, která je zformulována E. Bernem. Ta předpokládá, že lidé jsou odpovědné autonomní jednotky, které mají energii i schopnost řídit vlastní životy. Existencialismus v sociální práci se zaměřuje na pojem bytí. Rozsáhlé shrnutí existencionálního pojetí v sociální práci provedl Thompson. Thompson rozlišuje bytí-o-sobě (existence vědomá) a bytí-pro-sebe (plánování a rozhodování o tom, čeho má být v životě dosaženo). Pro lidské jednání je intencionalita (cílevědomé zaměření) charakteristická. Thompson zdůrazňuje, že vliv minulosti na člověka odpovídá pouze způsobu její interpretace a charakter života je tedy výslednicí interpretace minulosti a jednání zacíleného k budoucím cílům. V. E. Frankl založil terapeutický směr nazývaný se existencionální analýza a logoterapie, který vychází z teze, že základní lidskou potřebou je vůle ke smyslu. (Matoušek 2001)

Sociálně psychologický model sociální práce formulovali Breakwell a Rowett. Klade se v něm důraz na způsoby vytváření vztahů mezi lidmi a jak jsou vztahy modifikovány v rozmanitých sociálních situacích. Dále také probírá otázky identity, stigmatizace, skupinového chování atd. Teorii rolí založili G.H. Mead a R. Linton a je založena na předpokladu, že lidé zaujímají v sociální struktuře společnosti různé pozice, se kterými se pojí očekávaný způsob jednání. Etiketizační teorie zdůrazňuje proces utváření rolí prostřednictvím sociálního očekávání a labellingem, základy této teorie položili Kitsue, Lemert a Becker. (Matoušek 2001)

Systematický přístup je založen na tezi, že pozorovatel je vždy součástí procesu pozorování a ovlivňuje jeho výsledky. **Kognitivně-behaviorální teorie** vychází z přesvědčení, že všechno chování je naučeno v interakci s prostředím. Cílem je změna chování, které brání klientovi v úspěšném a samostatném fungování. Kognitivní techniky spočívají v rozpoznání a změně negativních způsobů vnímání různých situací. **Přístup orientovaný na úkoly** se snaží poskytnout systematický rámec pro zvládání různých praktických problémů. I malé úspěchy rozvíjí sebeúctu a sebedůvěru. Antiopresivní přístup je různými autory popisován různě. Co je spojuje, je snaha čelit opresivnímu působení sociálních struktur a institucí, tedy čelit diskriminaci a znevýhodňování. Další neméně významné teorie jsou **sociobiologie, sociálně ekologický model a fenomenologická tradice**. (Matoušek 2001)

1.5 Role sociálního pracovníka ve skupinové práci

V sociální práci se předpokládá, že sociální pracovník je v této oblasti odborník a dovede se skupinou pracovat. Metodika práce se skupinou je náročná na zkušenosti i znalosti. Začínající skupinový sociální pracovník potřebuje podporu i doprovázení supervizora, který mu pomůže nacházet nové pohledy na skupinové dění. Jedním z charakteristických rysů sociální práce se skupinami je intervence na individuálních, společenských i skupinových úrovních. Individuální intervence probíhá ve skupině, nebo mimo ni, pokud to připouštějí pravidla dané skupiny. Pomocí různých technik sociální pracovník podporuje a usnadňuje navazování vztahů mezi členy skupiny. Skupinové intervence jsou základem speciálních technik sociálních pracovníků a vycházejí ze znalostí skupinové teorie a systémového přístupu. Skupina by měla směřovat k tomu, aby se stala jednotkou schopnou poskytovat pomoc, podporu a dosahovat cílů. Pracovník má za úkol řídit skupinové procesy tak, aby podporoval vývoj skupiny. Intervence v okolním prostředí ukazují snahu zapojit jednotlivce a systémy obklopující skupinu takovým způsobem, aby podpořili individuální i skupinové procesy. (Havránková in Matoušek 2008)

Cílem práce sociálního pracovníka při práci se skupinou je respektování zásad, zejména pomáhat členům skupiny při dosahování určité míry jejich soběstačnosti a nezávislosti. Těchto cílů může sociální pracovník dosáhnout pomocí vědeckých metod – observace (jinak také pozorování a rozhovor), analýzy (neboli zpracování informací) a diagnózy sociální práce (také vyhodnocení, stanovení konkrétního stavu). Sociální pracovník při práci se skupinou využívá i různé modely – model společných cílů, interakční model (sociální pracovník zde plní funkci vyjednávače a mediátora), model nápravný (také terapeutický, kde sociální pracovník pomáhá dosáhnout pozitivní změny). Tyto modely se v praxi vzájemně prolínají. (Truhlářová 2014)

Při své profesionální činnosti se sociální pracovník ocitá v řadě vzájemně se prolínajících rolí, které mají ve skupinách velký význam. Rozlišujeme role: pečovatel/poskytovatel sociálních služeb (sociální pracovníci pracují s klienty v jejich každodenním životě), zprostředkovatel služeb (zprostředkování kontaktu s potřebnými), cvičitel (orientace na sociální adaptaci), poradce/terapeut (pomáhá získat náhled na jejich situaci), případový manažer (případová diagnostika, plánování služeb, či terapie), manažer pracovní náplně, personální manažer, administrátor,

vedoucí pracovník či ředitel, činitel sociálních změn (analýza sociálních problémů a komunitní práce). (Řezníček in Truhlářová 2014)

1.6 Sociální pracovník – terapeut

Pojem terapie je obvykle používán ve smyslu léčby či léčebného programu, jehož cílem je zmírnění, případně odstranění nežádoucího stavu jednotlivce nebo skupiny. V původním významu slova znamenala terapie podporu, proto se kromě označení terapeutická skupina používá také název podpůrná skupina. (Matoušek in Mašát 2012)

I sociální pracovník nebo sociální pedagog se může stát vedoucím podpůrné skupiny a zároveň odborníkem – psychoterapeutem. Aby toho mohl dosáhnout, musí absolvovat dlouhodobý psychoterapeutický výcvik. Těchto výcviků existuje v současné době velké množství a jednotlivé organizace kladou na zájemce odlišné nároky týkající se věku, dosaženého stupně vzdělání, některé vyžadují i vzdělání humanitního zaměření. Absolventi těchto výcviků mohou své znalosti uplatnit například ve zdravotnických zařízeních, zařízeních ochranné ústavní výchovy, sociální péče, ale především v neziskovém sektoru. (Mašát 2012)

Terapeut má při práci se skupinou určité role, které může buď dodržovat, nebo v průběhu vývoje skupiny měnit. (Kratochvíl in Truhlářová 2014)

Role podle Kratochvíla (1978):

- Aktivní vůdce (někdy také učitel, instruktor, iniciátor) je vůdce skupiny, který určuje aktivity a uplatňuje svoji moc.
- Analytik dává dění ve skupině volný průběh, nechává skupinu volně asociovat, poskytuje rady a hodnotí navrhovaná řešení.
- Komentátor je osoba, která aktivně skupinu neusměrňuje, nechává volný průběh a podává popisný charakter.
- Moderátor/expert je terapeut, který nechává dění ve skupině volný průběh a nijak jej neusměrňuje, pouze příležitostně zasahuje, aby skupinové dění navedl k efektivnímu směřování k žádoucím cílům.

- Autentická osoba je takový terapeut, který vystupuje jako jeden z členů skupiny. (Kratochvíl in Truhlářová 2014)

Situace si někdy žádá, aby ve skupině byli přítomni dva a více terapeutů. Jeden terapeut je vedoucí a má jednoho či více koterapeutů. Při sezeních bývají přítomni oba a mohou zaujímat stejné, či odlišné role. Často bývá preferováno, aby jedním terapeutem byl muž a jedním žena, protože jejich odlišné pohledy mohou být mnohdy přínosem pro skupinu. (Truhlářová 2014)

1.7 Sociální práce a sociální pedagogika

Sociální pedagogika pomáhá vyrovnávat vznikající rizika a konflikty, dále spolupracuje na přeměnách a vývoji společnosti. Sociální pedagogika bývá mnohdy myšlena jako obor zaměřující se na úlohu prostředí v procesu výchovy a na porozumění výchovným vlivům, které vycházejí z určitého prostředí. Je to specializovaná a aplikovaná disciplína, v níž jsou pedagogické metody uplatňovány a využívány v situacích, kde běžné způsoby příznivého ovlivňování přirozeného psychosociálního vývoje selhávají, nebo tam, kde je psychosociální zrání a výchovné působení provázáno množstvím problémů a obtíží. Rozdíl mezi sociálně pedagogickou prací a sociální prací se opírá o historické kořeny péče o odlišné cílové skupiny. Sociální pedagogika nachází svůj původ v péči o narušenou nebo ohroženou mládež, sociální práce se uplatňovala ve starostlivosti o potřebné dospělé. Rozdíly můžeme sledovat i v odlišném kulturním a myšlenkovém kontextu, v němž se rozvíjely různé metody a přístupy k řešení sociálních problémů. Sociální práce vycházela především z angloamerického modelu social-work, kdežto sociálně pedagogické přístupy navazovaly na tradici německé reformní pedagogiky. Tyto dva obory nejsou úplně rozdílné, ani nejsou zcela identické. Lze je spojit do jednoho funkčního celku sociálních služeb, které se vyjadřují zájmem společnosti na pomoci, podpoře a péči lidem v obtížných životních situacích. (Jedlička 2004)

Podle Janebové a Bartákové (2002) se oba tyto obory společně soustředí na člověka a společnost nebo člověka ve společnosti. K tomu se také vztahují metody obou oborů, každá jedinečným způsobem. Sociální práce jako praktická věda usiluje o dosažení sociální změny jednotlivců (nebo také skupiny a komunity), kteří se nějakým

způsobem ocitli v nepříznivé sociální situaci tak, aby mohli fungovat v souladu s normami a hodnotami dané společnosti. Toho se sociální práce snaží dosáhnout prostřednictvím procesů pomoci a kontroly. Oproti tomu je sociální pedagogika vědou, která se zabývá zkoumáním sociálních aspektů výchovy, jež jsou v interakci s prostředím. A to jak preventivně, kdy se podílí na utváření zdravého způsobu života ve společnosti nebo v rovině profylaxe, kde jsou hlavním objektem jejího zájmu potenciálně deviantně jednající jedinci. (Janebová a Bartáková in Kappl 2014)

2 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Podle Čechovského (2005) jsou nízkoprahová zařízení pro děti a mládež často také označovaná jako „nízkoprahové kluby“, „nízkopraháče“ nebo „nízkoprahy“. Je to poměrně nová sociální služba, jejíž kořeny sahají do 90. let 20. století. (Zemanová, Dolejš 2015)

V legislativě byla tato služba ukotvena až v roce 2006 zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Na vzniku a formování této služby se podíleli zejména: Petr Klíma (sociální pedagog a spoluzakladatel České asociace streetwork, dále také ČAS), Jiří Staníček (jeden z prvních streetworkerů, spoluzakladatel jednoho z prvních NZDM a spoluzakladatel ČAS) a Aleš Herzog (iniciátor založení koordinace pracovní skupiny ČAS, která vytvářela standardy kvality nízkoprahových zařízení pro děti a mládež). Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež patří do skupiny služeb poskytující sociální prevenci, které se snaží zabránit sociálnímu vyloučení a předcházení vzniku a šíření nežádoucích společenských jevů. (Bašecká 2009 in Zemanová, Dolejš 2015) Jedná se o jedinou sociální službu poskytovanou přímo dospívajícím. Personálně musí být zajištěna pracovníky splňující odbornou způsobilost k výkonu povolání sociálního pracovníka či pracovníka v sociálních službách. (Zemanová, Dolejš 2015)

2.1 Charakteristika a poslání NZDM

NZDM jsou určena pro děti a mládež ve věku 6-26 let, kteří jsou ohroženi nepříznivou sociální situací nebo důsledky svého chování, kterými ohrožují nejenom sami sebe, ale i své okolí. V nízkoprahových službách se setkáváme se sociálními skupinami a jedinci, kteří vykazují epizodický výskyt sociálně delikventního chování (např. mladí nezaměstnaní, záškoláci atd.), ale i s takovými dospívajícími užívajícími alkohol, experimentují s návykovými látkami (tabák, marihuana), nebo jsou na nich dokonce závislí. Můžeme se zde rovněž setkat s dospívajícími, kteří považují krádeže v obchodech a obchodních domech za dobrodružný způsob trávení volného času. (Klíma 2004 in Zemanová, Dolejš 2015)

Obecným cílem služby je zlepšit kvalitu života dětí a mládeže předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik, které souvisejí se stylem jejich života. Sociální pracovníci v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež (dále také NZDM) usilují o

vytváření podmínek k řešení jejich nepříznivé životní situace a pomáhá jim lépe se orientovat v sociálním prostředí. Službu lze poskytovat anonymně. Posláním NZDM je provázet děti a mládež obdobím dospívání, poskytovat jim potřebné informace, nabízet jim odbornou pomoc, krizovou intervenci a podporu v nepříznivých životních situacích a tím předcházet jejich selhání a sociálnímu vyloučení. Pracovníci v NZDM usilují o pozitivní změnu v jejich životním stylu a vytvoření vhodných podmínek pro jejich začlenění do společnosti. (Zemanová, Dolejš 2015)

Dílčí cíle jsou vymezené podle Klímy (2004) jako snižování bezprostředního či zdravotního rizika, které vyplývá z rizikového chování klientů. Dále minimalizování různých druhů interpersonálních konfliktů a zprostředkování kvalifikovaného řešení problémů, zejména jejich identifikaci a přijetí klientem. Snižovat nebezpečí sekundární deviance a patologizace nebo nálepkování (labelling) určitých dospívajících pojmy jako „chuligáni“, „fetáci“, „vandalové“ atd. (Zemanová, Dolejš 2015)

Princip nízkoprahovosti umožňuje maximální dostupnost ve smyslu odstranění časových, prostorových, psychologických a finančních bariér, které by jinak cílové skupině bránily vyhledat prostory zařízení a využívat nabídky poskytovaných služeb. Nízkoprahovost také znamená citlivost, kdy se z návštěvníka stává klient. Je tedy respektován specifický způsob vstupu klienta do procesu užívání služby. Klient má vždy možnost nezávazné orientace v nabídce služeb a sám si zvolí, co bude z nabídky služeb využívat. Životní problémy a starosti života klienta jsou akceptovány tak, jak je klient sám sděluje a cítí. Důraz je kladen na bezpečnost prostředí, například možností klienta zůstat v anonymitě. (Zemanová, Dolejš 2015)

Další principy, kterými se NZDM řídí, mohou být: anonymita, bezplatnost, dostupnost, dobrovolnost, otevřenost, respekt, individuální přístup, odbornost, spolupráce, rovnost a důvěrnost. V praxi to pro klienty zařízení znamená, že se u uživatelů dané služby nezjišťují osobní údaje, služby jsou poskytovány bezplatně a kdykoliv během provozní doby klubu. Dále, že účast uživatele služby v programu je dobrovolná, klient může kdykoliv přijít, nebo odejít. Otevřenost pro uživatele služby znamená, že se může aktivně podílet na tvorbě a nastavení služeb. Pracovníci v zařízení respektují možnosti a schopnosti každého klienta, který má sám možnost se rozhodnout, jaké služby využije. Individuální přístup znamená, že služby vycházejí vstříc individuální potřebě klienta. Služby jsou poskytovány personálem, který má

odpovídající odbornost a vzdělání. V zařízení jsou služby veřejně přístupné bez ohledu na vzdělání, pohlaví, věk, rasu, politické přesvědčení, náboženství atd. Údaje, které klient svěří pracovníkovi, jsou důvěrné a nejsou poskytovány bez jeho souhlasu. (cross.prevent99)

Důležitost a význam nízkoprahových zařízení a služeb spočívá ve zprostředkování zkušeností s odbornou pomocí dospělých pracovníků rizikovým a ohroženým mladým jedincům a skupinám. Dospívající mládež může díky existenci těchto služeb poznat, že zájem dospělých na změně jejich nežádoucího nebo rizikového chování nemusí být vždy pouze omezujícím, dozorujícím nebo normativním přístupem. Podmínkou, která je pro zprostředkování této zkušenosti nutná, je značná variabilita v prostředcích a postupech práce a dostatečný prostor pro autonomii odborných rozhodnutí, ne však ve smyslu neukázněného a voluntaristického užívání nepřiměřených a nepřiléhavých metod a libovolných prostředků (Klíma 2004 in Zemanová, Dolejš 2015)

2.2 Cílová skupina

Cílovou skupinu lze definovat jako sociálně ohrožené a rizikové děti a mládež, které v jejich životě provází množství obtížných životních událostí (například rozpad rodiny, nové partnerské vztahy rodičů, problémy ve škole atd.), konfliktních společenských situací (např. delikventní činnost) a negativních zkušeností (zanedbávání, týrání, promiskuita, experimenty s návykovými látkami, šikana atd.). (Pojmosloví NZDM 2008) Dospívající, kteří odpovídají uvedeným charakteristikám, si málokdy uvědomují potřebu odborné pomoci a nevyhledávají tak obvyklé a standartní formy institucionalizované péče. Často dochází také k tomu, že děti a mládež nacházející se v nepříznivé sociální situaci o dostupné pomoci vůbec neví, nebo mají nepřesné informace. (Klíma 2004 in Zemanová, Dolejš 2015) Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež se snaží o navázání a udržení vztahu s potencionálními klienty a také jim umožňují lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí. Vytvářejí vhodné podmínky pro to, aby děti a mládež tohoto typu mohly v případě zájmu aktivně řešit svoji nepříznivou životní situaci. (Pojmosloví NZDM 2008)

Nízkoprahové kluby pro děti a mládež nabízejí svým klientům podporu pro zvládnutí náročných událostí v jejich životě a vytvářejí vhodné podmínky pro zvládnutí jejich

nepříznivé sociální situace. Usilují o zvýšení sociálních schopností a dovedností dětí a mládeže, umožňují jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a začlenit se do vrstevnických skupin a do společnosti. (Pojmosloví NZDM 2008)

3 Sociální práce s „rizikovou mládeží“

Pojem riziková mládež se jako vážný sociální problém projevil až v novověku. Na vzniku tohoto fenoménu se podílejí různé společenské změny probíhající v posledních dvou stoletích. Slábnou systémy sociální kontroly, které tradičně ovlivňovaly takové sféry života, jež se dnes pokládají za soukromé. Rodina bývá v dnešní době nestabilní a je zakládána pro emoční uspokojování dospělých. Mnoho dětí dnes vyrůstá jen s jedním rodičem, který na výchovu v některých případech nestačí. Zážitek rozvodu nebo rozchodu rodičů významně ovlivní psychologické a sociální fungování dítěte, a to někdy i na velmi dlouhou dobu. Některé děti nemají oporu biologických rodičů vůbec, část z nich je vychovávána v ústavních zařízeních, kde se stávají obětmi deprivacních vlivů vedoucích k sociálnímu selhání. Socializace chlapců v současné společnosti zpravidla zdůrazňuje „tvrdost“. To vede k tomu, že se chlapci nenaučí rozeznávat svoje emoce a přiměřeně s nimi zacházet. Chlapec, který není vychován k tomu, aby věděl, jak zacházet se svými emocemi a ve svém období dospívání přijde do kontaktu s vrstevníky, má jen omezenou zásobu reakcí, které jsou podle něj společensky přijatelné. Většinou jsou to typicky „mužské“ reakce vyznačující se zlostí, agresivitou a emoční omezeností. V současné době obvykle pracují oba rodiče a tráví spoustu času v zaměstnání a děti, pokud nejsou ve škole, mohou svůj volný čas trávit bez kontroly dospělých. Často se svou vrstevnickou skupinou, která má na něj velký vliv. Takové děti většinou nechtějí, nebo neví, jak kvalitně trávit svůj volný čas a mohou se uchýlit k rizikovému trávení volného času. Nezanedbatelný je v současné době vliv médií, zejména televize a internetu, kde se setkáváme s projevy násilí, které mají vliv na agresivitu mládeže a propagace „idolů“, jejichž chování se často pohybuje za hranicí normality, někdy i zákona. Čím menší je vliv rodiny, tím větší je vliv problematických vzorů v životě dospívajícího. (Matoušek 2008)

3.1 Sociální norma

„Normy vymezují určitý stav normality, kdy jedinci, skupiny, národy v dostatečné míře uznávají, respektují společensky stanovené systémy hodnot.“ (DOLEJŠ, Martin. Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů, s.12)

Sociální norma je pravidlo regulující lidské chování v určité situaci v životě jedince. Někdy se sociální normy označují jako kulturní normy a vymezují je jako pravidla a standardy přijaté společností, specifikující vhodné a nevhodné chování v běžných případech chování. Sociální normy se dále dělí na obyčeje, mravy, zákony, tabu a mohou se nacházet v písemné i nepsané formě. (Geist in Janebová 2014)

Cílem sociální práce je uvádět do rovnováhy způsoby klientů s normami, které vyžaduje společnost. Sociální pracovník by měl být prostředníkem mezi normami a klienty, tzn. mezi tím, co žádá společnost a co si přeje klient. Závazkem pro sociální práci je zabývat se normami společnosti a motivovat klienty, aby tyto společenské normy respektovali. V takových případech sociální pracovník může zastávat určité role: diplomata (V případě vzájemného sladování potřeb klienta a norem společnosti) nebo agenta společnosti (když pracovník vede k jednostranné adaptaci na normy společnosti). Sociální pracovníci jsou jako zástupci společnosti, reprezentují společenské normy a navádí klienty k respektování těchto norem. (Úlehla in Janebová 2014)

3.2 Rizikové chování mládeže

Často bývá společensky neakceptovatelné a ohrožující chování označováno za vyšinuté, deviantní, rizikové, antisociální, delikventní nebo sociálně patologické. Sociolog a psycholog Z. Helus uvádí, že deviace je odchýlení se od soustavy norem, hodnot a zvyklostí většinové společnosti, které zakládají nutný řád mezilidského soužití. Ohrožuje fungování společnosti, která jej trestá (sankcionuje), nebo na něj aplikuje nápravná opatření – léčbu, resocializaci nebo převýchovu. (Jedlička a kol. 2015)

Za rizikovou mládež považujeme dospívající, u kterých je následkem spolupůsobení více faktorů zvýšená pravděpodobnost selhání v sociální a psychické oblasti. Problémy mládeže můžeme rozdělit do tří forem: **pasivní** (záškoláctví, vyhýbání se povinnostem, v extrémních případech až sebevražedné jednání), **agresivní** (delikvence, násilí atd.) a **kompromisní forma** (projevy nestability, výkyvy v práci a sociálním životě). Míru rizikovitosti nelze spolehlivě předpovědět. V dospívání často dochází k rozporu mezi vnitřními potřebami a vnějšími projevy. Důvody jejich

chování jsou pro pozorovatele vždy pouze hypotézou, která nemusí souhlasit s realitou. (Labáth 2001)

Poruchy chování je souborný název pro skupinu odchylek od normálního a průměrného chování. Některé odchylky mají dlouhodobí charakter nebo časté opakování, jiné jsou vzácné, ale mohou se lišit i svojí závažností. Dále záleží na frekvenci výskytu poruchy, intenzitě projevů a na věku osoby. Z pragmatického hlediska můžeme poruchy chování rozdělit do tří skupin: **lehké** (ty jde zvládnout běžnými pedagogickými prostředky), **středně těžké** (potřebují speciální zásah odborníků) a **těžké** (jsou většinou doménou psychiatrů). (Nikl 2000)

Až polovina všech adolescentů se v průběhu dospívání zapojí alespoň do jedné z rizikových aktivit. Řadí se mezi ně záškoláctví, lhaní, agresivní chování, šikana (včetně kyberšikany), obecné kriminální jednání s důrazem na krádeže, vandalismus, závislostní chování, rizikové sexuální chování, rizikové chování v dopravě (do níž můžeme zahrnout i neznalost dopravních předpisů), extrémní rizikové sporty, hazardní hry, užívání anabolik a steroidů, nezdravé stravovací návyky, extremismus, rasismus, intoleranci, xenofobii a antisemitismus a další. (Sobotková in Jedlička a kol. 2015)

Jako rizikové chování lze označit chování, kterým jedinec ohrožuje sebe nebo své okolí. Hrozící újma může mít podobu jak tělesnou, duševní, společenskou, tak i materiální. (Macek in Jedlička a kol. 2015) Rizikové chování lze vnímat jako předstupeň vzniku deviací a sociálních patologií. Záleží na konkrétním jedinci a jeho okolí, zda riskantní vybočení zvládne usměrňovat, nebo podcení jeho nebezpečí a dojde k nepříznivému zvratu. Do vymezené skupiny se řadí například závislosti na návykových látkách (alkohol a drogy), poruchy začlenění jedince do společnosti, které představují delikvence (krádeže, loupeže, šikana, vandalismus, sprejerství, prostituce, sexuální násilí atd.), příslušnost ke skupinám s protisociálním zaměřením (extremistická hnutí, násilné gangy, fanatické náboženské sekty), sebepoškozující a sebevražedné chování. Rizika návykovosti představující pro skupinu dospívajících nejen psychoaktivní látky vyvolávají drogovou závislost, ale také aktivity související s pocitem vzrušení, napětí a zisku, jako jsou hraní hracích automatů a hazardních her. (Jedlička a kol. 2015)

V širším pojetí rizikového chování lze zmínit ještě dva okruhy, které jednoznačně skýtají možnost pro preventivní působení. Patří sem poruchy a problémy spojené se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte a poruchy příjmu potravy. (Hutyrová, Růžička, Spěváček 2013)

Za rizikové chování lze také považovat také extrémní adrenalinové aktivity a poruchy sebepojetí způsobené módními vlivy, které svými důsledky ohrožují zdraví mladých lidí. Jedná se o poruchy příjmu potravy jako je mentální anorexie a bulimie. Tyto poruchy nemají zdánlivě charakter něčeho nežádoucího, protože dospívající dbají na dobrý vzhled a fyzický výkon, ale nakonec postiženým způsobují zdravotní a sociální problémy, dále pak problémy i jejich nejbližšímu okolí. Jejich důsledkem dochází i ke ztrátám na životech. Adrenalinové aktivity jako je jízda na kolečkových bruslích v závěsu za jedoucím autem, či lezení po stěnách výškové budovy bez zajištění patří do kategorie jednání, které může vyústit až v psychosociální nebo zdravotní poškození jedince, jiných osob, majetku nebo prostředí. (Jedlička a kol. 2015)

Za rozhodující rizikové faktory dospívání lze považovat právě selhání při naplňování jednotlivých úloh při vývinu. Frustrace, která vzniká v situaci, kde dospělé autority dostatečně neuvolňují dětské vazby s dospívajícími, a tak je nedostatečně naplněna potřeba nezávisle se rozhodovat, dělat vlastní chyby a dosahovat vlastních úspěchů. Může to vést k rozvoji vnitřního napětí, projevující se excesivními poruchami ve vztahu k autoritám a odmítání spolupráce s dospělými. Selhávání při vytváření uspokojivých vztahů s vrstevníky, kdy si dospívající nemůže vytvořit odpovídající místo ve skupině, se může dostat do role odmítaného člena skupiny a tím podmínit vývin delikventních projevů chování, přijímáním norem antisociálních skupin. Případně to může vést až k sociální izolaci a z toho pramenícím sociálním a emocionálním poruchám. Nedostatečný vývoj pocitu osobní identity způsobuje často vnitřní zmatek, který osobnost citově dezorientuje, a to vede k pocitům méněcennosti a bezmoci. Z toho mohou pramenit projevy svázané s agresivitou, neurózami, případně užíváním drog apod. Dlouhodobé problémy ve vztazích k opačnému pohlaví, selhávání v komunikaci a pokusech o navázání vztahu mohou vést k neschopnosti udržet si uspokojující partnerský vztah nebo k poruchám sexuální identifikace. Selhávání ve škole, v profesionální přípravě nebo při dosahování ambicí může být následek těžké překonávání infantilních výhod neboli toho, co přináší role dítěte a

nepřipravenost přijmout odpovědnost za svůj život. Uvedené příklady jsou jen naznačením možností, jakým se může vývin ubírat. Vývin každého jedince má jedinečný průběh a rozmanité podoby. (Kot'a in Jedlička 2004)

Pojem neorganizovaná mládež je označení pro cílové skupiny nízkoprahových zařízení a terénních programů pro děti a mládež. Problematičnost tohoto označení tkví v tom, že mezi příslušníky cílových skupin lze najít i jedince, kteří se pravidelně několikrát do týdne účastní některé organizované aktivity, ale ve zbývajícím volném čase se mohou chovat určitým rizikovým způsobem, který je, jako možné klienty těchto zařízení, identifikuje. (Klíma a kol. 2009)

3.3 Deviace a sociálně patologické jevy

„Deviace“ je jakákoliv odchylka od normální struktury vyskytující se v přírodě nebo ve společnosti. Deviace může být buď pozitivní (např. vysoká inteligence), nebo negativní (kriminalita). (Hrdlička in Janebová 2014) Deviace se podle závažnosti rozděluje na negativní sociální jevy, asociální chování a sociálně patologické jevy. Negativní sociální jevy se vyskytují v každé společnosti a době, zvýšená pozornost je jim věnována pouze tehdy, kdy přesáhnou únosnou hranici (např. úrazovost, nemocnost, rozvodovost, pokles porodnosti, bídu, nezaměstnanost). Asociální jednání představuje takové chování jedinců nebo skupin, které narušuje morální, ekonomické a politické základy společnosti. Sem patří např. šikanování, výtržnictví, pořizování a šíření pornografie, diskriminační postoje, působení extremistických hnutí a sekt. Za sociálně patologické jsou pokládány ty jevy, které jsou sociálně nejproblematičtější a svými důsledky společnosti nejnebezpečnější (jako příklad se uvádí kriminalita, alkoholismus, drogové závislosti, prostituce a sebevraždnost). (Kraus in Jedlička a kol. 2015) Studium historie ukazuje proměnlivost hranic mezi normalitou a deviacemi v průběhu věků. Také pojetí normality a deviace je v každé společnosti různé. (Kot'a in Jedlička 2004)

„Sociální deviace“ je označení pro odchylku od kulturně očekávaného standardizovaného chování, které předepisují sociální normy ve společnosti. (Janebová 2014) Sociální deviace představují porušení sociálního řádu. Lze za ně

považovat každé chování, které přestupuje společenské normy a vyvolává sociální nesouhlas. (Kořa in Jedlička 2004)

„Sociálně patologické jevy“ jsou sociální deviace pokládané společností za vysoce nebezpečné. Dále jsou také označovány za nezdravé, abnormální, obecně nežádoucí společenské jevy a formy deviantního chování. Sociální patologie se zabývá zákonitostmi projevů chování, které jsou ve společnosti hodnoceny jako nežádoucí, jelikož překračují její sociální, morální a právní normy. Určení toho, co je ve společnosti patologické, se odvíjí od pojetí normality dané společností. Patologická nemusí být každá odchylka od norem společnosti, patologickou se může stát až ve chvíli, kdy je její opakování nadměrné. (Gojová in Janebová 2014)

K usměrňování sociálního jednání jedinců ve společnosti slouží sociální kontrola. Hlavním činitelem sociální kontroly je socializace. Lidé však nejsou dokonale fungující organismy, takže se socializace ne vždy obejde bez problémů, proto sociální uvědomění lidí ve všech společnostech vede k udržování sankcí nebo odměnám. Formální sociální kontrola je vždy institucionalizována, kodifikována a zveřejňována, aby sloužila jako preventivní prostředek pro korekci deviantního chování. (Kořa in Jedlička 2004)

„Paradoxně však platí, že přítomnost odchýlného jednání může učinit sociální kontrolu mnohem efektivnější. Émile Durkheim vystoupil jako první se silným argumentem, že v každé společnosti je nutný určitý výskyt deviací, aby bylo možné stanovit, či definovat hranice přípustného jednání.“ (KOŘA, Jaroslav. Děti a mládež v obtížných životních situacích. s. 72.)

Deviace mají značné sociální důsledky. Užitečnými funkcemi deviací shledáváme objasnění a definici společenských norem, posílení společenské nebo skupinové solidarity, přesouvání nespokojenosti a uvolnění frustrujících pocitů, identifikace problémů a inspirující zdroje inovací. Dysfunkce lze naopak popsat jako negativní dopady na společnost vedoucí k tomu, že každé společenství usiluje o udržení chování svých členů v rámci tolerovaných aktivit. Výskyt deviantního chování a jednání ohrožuje společenský řád a činí společenský život obtížným a nevypočitatelným. Dysfunkci deviací ve společnosti lze také vyjádřit jako rozklad a ničení společenského řádu (poškození práv a svobod občanů, majetku, zdraví či života obětí), vyvolávání

zmatků v normách a hodnotách, přesun prostředků, (které by mohly být efektivněji využity jinde), ničení důvěry, konsenzu a společenské solidarity. (Kof'a in Jedlička 2004)

3.4 Sociální prevence

Preventivní aktivity můžeme s ohledem na potřeby cílových skupin přizpůsobovat a různě utřídít. Prevenci lze například rozdělit na pozitivní a negativní. Mezi negativní sankce patří odstrašující tresty pro sociální delikventy, rozmístění kamer, rozmístění policistů či členů ochranky v prostorách škol nebo jiných výchovných zařízeních apod. Preventivní opatření lze rozdělit do tří skupin, které se mohou v průběhu ozdravné aktivity mezi sebou prolínat. (Jedlička 2015)

V případě **primární prevence** se jedná o soubor komplexních opatření směřujících k upevnění zdraví, dodržování zákonnosti a posilování morálních kvalit společnosti. Z pravidla sem patří zmapování konkrétních rizik, porozumění příčinám odchylek a uplatňování účinných mechanismů obrany. Z toho vyplývá, že v tomto kontextu lze hovořit buď o předcházení určitého typu společenského problému (například specifická prevence týkající se kriminality, alkoholismu, sexuálně přenosných chorob atd.) nebo o všeobecně ozdravném působení na komunitu, o působení osvětovém, tedy nespecifickém. Přiměřenou formou může být uplatňování zdravého způsobu života, kladný vztah k druhým lidem a pozitivní vztah k životnímu prostředí. (Jedlička 2015) Při plánování a uskutečňování preventivních aktivit je důležité znát dobře cílovou skupinu, jednat s dospívajícími na partnerské úrovni, ale zároveň se jim nepodbízet, být přirozený (nehrát si na roli experta, nebo mravokárce), spojovat teoretické informace s životní realitou, navodit atmosféru důvěry, zvažovat reálnou míru nebezpečnosti daného jevu, ale mládež zbytečně nezastrašovat. Pro úspěšné vedení takovýchto akcí hrají velkou roli osobnostní vlastnosti a komunikační dovednosti pedagogického, sociálního nebo zdravotního pracovníka. Velkou výhodou pro pracovníka je dovednost pružně reagovat, smysl pro humor, empatie a tolerance v případě provokativních dotazů, čehož si dospívající značně cení. (Kraus in Jedlička 2015)

Primární nespecifickou prevenci představují především aktivity zaměřené na rozvoj sociálních a komunikačních kompetencí, zvyšování odolnosti mládeže proti zátěži a kvalitního trávení volného času. Činnost prevence je v těchto případech namířena na běžnou populaci: děti a mládež, u kterých jsou patrné výchovné problémy a psychosociální poruchy. Někdy lze také hovořit o univerzální preventivní intervenci. Aby byla skutečně účinná, nesmí se jednat o jednorázové, vzájemně neprovázané akce. Důležité je, aby výchovná práce byla souvislá, systematická a cílevědomá. (Jedlička 2015)

Specifická primární prevence je zacílena na předcházení konkrétních problémů. Jedná se například o plošné kampaně proti drogovým závislostem, šikaně, rasismu, xenofobii, politickému extremismu apod. Na vybrané téma jsou zaměřeny různé přednášky, besedy s odborníky, brožury, agitační letáčky atd. Obsah zpravidla bývá zaměřen na poučení o rizikovosti, příčinách a projevech určitých sociálních deviací nebo návykových nemocí a na informace o možnostech řešení a pomoci. Účinnost těchto hromadně organizovaných akcí bývá často proměnlivá. (Jedlička 2015)

Sekundární prevence se zaměřuje především na konkrétní jedince, kteří jsou nějakým způsobem ohroženi či oslabeni. Často se jedná o dospívající děti, u nichž se vyskytuje některá z forem rizikového chování. Důležité je rychlé rozpoznání problému a potřeby pomoci, zmapování problému a včasné uskutečnění zásahu. Proto se také někdy hovoří o selektivní preventivní intervenci. Za její důležité složky jsou označovány despitáž a krizová intervence. Despitáž je charakterizována jako aktivní vyhledávání rizikových znaků (jako je například zvýšená agresivita, absence ve výuce, zhoršený prospěch, kolísání nálad, osamělost, zanedbaný vzhled atd.) či odhalování častých stádií poruch v celé dětské populaci nebo u skupin osob, které jsou nějak ohrožené, např. žáci s ADHD, děti z dysfunkčního rodinného prostředí nebo ze společensky vylučovaných minorit. Krizová intervence představuje psychologickou první pomoc poskytovanou v krizové situaci. Mezi poměrně různorodou skupinu potencionálně ohrožených jedinců také patří mládež pocházející z prostředí, v němž dospělí nedbají na soustavnou výchovu a smysluplné trávení volného času svých potomků. Jedná se především o takzvané „dětí ulice“, o něž se často snaží postarat sociální pracovníci-streetworkeri (v rámci služby streetwork), kteří rovněž nabízejí

preventivně-výchovné služby nízkoprahových center pro děti a mládež. (Jedlička 2015)

Terciární prevence se orientuje hlavně na osoby, které jsou již defektní socializací nějak poznamenány, popřípadě trpí společenskou marginalizací (lidé vytlačeni na okraj společnosti), stigmatizací (negativní označení osob, na základě nějakého výrazného znaku), rozvinutou zdravotní poruchou (závislostí, pohlavní chorobou apod.). Zaměřují se také na způsoby, jimiž lze snížit již napáchané škody způsobené například vadným životním stylem (zneužívání návykových látek, bezdomovectví, prostituce, delikvence, pobytem v sektě, anorexií apod.) Nápravná opatření mají zmírnit následky již existujících poruch (poškozené zdraví, absence pracovních návyků, chorobné sebepojetí, nebo pojetí okolního světa) a předcházet recidivě. Důležitou součástí práce s touto skupinou dětí a mladistvých je reedukace, socioterapie a psychoterapie. Ve školství se touto činností zabývají střediska výchovné péče a zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy. Má-li být podpora nabízená pro postižené děti a dospívající efektivní, je potřeba spolupráce speciálních pedagogů, sociálních pracovníků a zdravotníků. (Jedlička 2015)

Prevence kriminality u dětí a mládeže především vyžaduje dbát o aktivní mentální hygienu ve společnosti. Posílit spolupráci mezi lidmi, rozvíjet a upevňovat duševní zdraví. Zvyšovat odolnost proti zátěži a konfliktům, které podporují asociální sklony. Podchytit disociální a predelikventní chování už v jejich počátcích a zabránit tak jejich rozvíjení. Dále zvládnout základy resocializace a reedukace mladistvých, kteří se již dopustili trestné činnosti. S tím souvisí i zkvalitnění práce ve výchovných a diagnostických ústavech pro děti a mládež a jejich účinná ekonomická a společenská podpora. (Jedlička, Koťa 1998)

Shrnutí teoretické části

Skupina je v životě jedince neodmyslitelnou a velmi důležitou součástí jeho života, která výrazně ovlivňuje jeho myšlení, cítění a jednání. Setkávání lidí ve skupině může být nejproduktivnější cestou předávání informací, formulace otázek, hledání řešení nebo nabídnutí podpory při obtížných životních situacích, jimiž její členové procházejí. Skupiny mohou mít mnoho podob a rozdělují se podle velikostí, doby trvání, složení členů nebo podle účelu skupiny. Cíle si každá skupina formuluje sama, ale cílem sociální práce se skupinou je zajistit prostřednictvím zkušeností jednotlivých členů ve skupině podporu a pomoc, uznání, zprostředkovat jim hodnoty a normy a nabídnout různé řešení problémů. Sociální pracovník se při práci se skupinou ocitá v mnoha rolích, jeho úkolem je řídit skupinové procesy tak, aby podporoval vývoj skupiny.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež patří do skupiny služeb, které poskytují sociální prevenci a snaží se tak zabránit sociálnímu vyloučení. Dále se snaží předcházet vzniku a šíření sociálně patologických jevů, které souvisí s dětmi, mládeží a dospíváním. Cílovou skupinou jsou sociálně ohrožené a rizikové děti od 6-26 let, které prochází nepříznivou životní situací. Řídí se principy nízkoprahovosti, dobrovolnosti, dostupnosti, důvěrnosti, bezplatnosti atd. NZDM nabízejí svým klientům pomoc a podporu při zvládnání těžkých životních situacích a snaží se vytvářet příznivé podmínky pro jejich zvládnutí.

Za rizikovou mládež se považují dospívající, u kterých je působením různých faktorů zvýšená pravděpodobnost selhání v sociální a psychické oblasti jejich života. Jejich problémy se mohou rozdělit na pasivní (záškoláctví), agresivní (delikvence) a kompromisní (projevy nestability). Jako rizikové chování označujeme takové, kterým jedinec ohrožuje buď sebe nebo své okolí. Termín sociální deviace se může podle závažnosti rozdělovat na: negativní sociální jevy (úrazovost, nemocnost, nezaměstnanost), asociální jednání (šikana, výtržnictví, diskriminace), sociálně patologické jevy (kriminalita, alkoholismus, drogové závislosti, prostituce, sebevražednost). K předcházení těchto negativních jevů slouží sociální prevence, která se mimo jiné provádí i v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež. Sociální prevence může být primární (uplatňování zdravého způsobu života, kladný vztah k druhým lidem a pozitivní vztah k životnímu prostředí), sekundární prevence, která

se zaměřuje na jedince, kteří jsou nějakým způsobem ohroženi nebo oslabeni (zanedbaný vzhled, zvýšená agresivita, osamělost), terciární prevence, která se orientuje na osoby, které jsou již negativním chováním poznamenány (lidé na okraji společnosti, stigmatizace, závislosti) a zaměřují se na způsoby snížení již napáchaných škod způsobených např. vadným životním stylem (bezdomovectví, prostituce, zneužívání návykových látek).

METODICKÁ ČÁST

V teoretické části své bakalářské práce jsem se zabývala definováním sociální práce se skupinou a rolí sociálního pracovníka ve skupinové práci od obecnějších témat, po konkrétnější. Dále jsem se zabývala charakteristikou nízkoprahových center pro děti a mládež a s tím souvisejícím pojmem riziková mládež, sociálně patologické jevy a jejich prevence. Cílem teoretické části mé práce bylo osvětlit základní pojmy, které souvisejí s výzkumem a metodickou částí.

V metodické části této práce budu formulovat hlavní a dílčí výzkumné cíle, pro které jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu. Dále se budu zabývat popisem výzkumné techniky, a jak došlo k výběru respondentů výzkumného šetření.

4 Hlavní cíl a dílčí cíle výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření této bakalářské práce s názvem „Práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež v České republice“, je charakterizovat a popsat různé způsoby práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež v České republice.

Dílčí cíle, které jsem zvolila ve svém výzkumném šetření, by měly prostřednictvím připravených otázek charakterizovat formy sociální práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, což je cílem mého výzkumného šetření.

Dílčí cíl 1 (dále DC1) – Zjistit, jestli ve vybraných NZDM na území České republiky probíhá práce se skupinou, jak dlouho a z jakých důvodů se pro tuto metodu sociální práce v zařízení rozhodli.

Sociální práce se skupinou je velmi užitečnou metodou sociální práce, která by mohla být při práci v NZDM v mnoha aspektech užitečná a zajímavá, například při řešení konkrétních problémů nebo situací. Mým cílem je zjistit, proč určitá NZDM používají sociální práci se skupinou. Pokud ano, jak dlouho pracují se skupinou a jaké důvody je vedly k tomu, aby tuto metodu využívaly.

Dílčí cíl 2 (dále CD2) – Charakterizovat práci se skupinou v NZDM

Sociální práce se skupinou může mít mnoho různých podob. Mým cílem je charakterizovat konkrétní pojetí sociální práce se skupinou v různých nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež. Důležité pro tuto charakteristiku je popsat účel skupiny a typy témat, které se ve skupině nejčastěji probírají, charakteristika klientů ve skupině a metody užívané při práci se skupinou.

Tab. 1 Tabulka transformačních kroků

Hlavní cíl	Dílčí cíle	Otázky do rozhovoru	
Charakterizovat a popsat různé způsoby práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež v České republice.	DC 1 - Zjistit, jestli ve vybraných NZDM na území České republiky probíhá práce se skupinou, jak dlouho a z jakých důvodů se pro tuto metodu sociální práce v zařízení rozhodli.	1) Používá Vaše NZDM sociální práci se skupinou?	
		2) Jak dlouho se ve Vašem NZDM používá práce se skupinou?	
		3) Z jakých důvodů jste se rozhodli práci se skupinou používat?	
	DC 2 - Charakterizovat práci se skupinou v NZDM		4) Jaký je popis a účel skupiny?
			5) Jaká je charakteristika klientů ve skupině?
			6) Jaká jsou hlavní témata, která se ve skupině probírají?
			7) Jaké jsou metody používané při práci se skupinou ve Vašem NZDM?

		8) Jaká jsou pravidla pro práci se skupinou ve Vašem NZDM? (otevřené/uzavřené, četnost, ...)
		9) Jaká jsou pravidla pro klienty ve skupině?
		10) Z jakých přístupů vychází pracovník při práci se skupinou?
		11) Jaký vnímá sociální pracovník rozdíl mezi sociální prací a sociální pedagogikou při práci se skupinou?

Pramen: Vlastní tvorba

5 Zdůvodnění výzkumné strategie

Pro výzkum ve své bakalářské práci jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu. Tato metoda mi přišla nejvhodnější vzhledem k mnoha možnostem vedení skupin a jejich rozmanitosti. Metodou polostrukturovaného rozhovoru budu moci detailněji charakterizovat různé práce se skupinou v NZDM, popsat jejich odlišnosti a různé metody sociální práce se skupinou.

5.1 Výzkumná metoda

Pro výzkumné šetření v této bakalářské práci jsem zvolila kvalitativní metodu výzkumu. Dle metodologa Cresswella (1998 in Hendl 2016, str. 50) lze definovat kvalitativní výzkum takto: „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního, nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje různé

typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“

5.2 Základní charakteristiky kvalitativního výzkumu

Základní charakteristiku kvalitativního výzkumu a jeho výsledků uvádí Hendl (2016) dle Milese a Creswella 2003, Hubermana 1994, Bogdana, Biklena 1992 takto:

- Kvalitativní výzkum se provádí pomocí intenzivního a delšího kontaktu s terénem/situací jedince/skupiny. Takové situace jsou obvykle banální/normální, reflektující každodennost jedinců, skupin, společností atd.
- Výzkumník se snaží o integrovaný pohled na předmět studie, jeho kontextovou logiku, explicitní a implicitní pravidla, která fungují v dané oblasti.
- Hlavním instrumentem je výzkumník sám, typy dat v kvalitativním výzkumu zahrnují přepisy terénních poznámek z pozorování a rozhovorů, fotografie, audio a videozáznamy, deníky, osobní komentáře, poznámky, úřední dokumenty, úryvky z knih a všechno to, co nám přibližuje život zkoumaných lidí.
- Výzkumník se snaží o izolaci určitých témat, projevů, datových konfigurací, které však obvykle ponechávají co nejdéle v kontextu ostatních dat.
- Výzkumník data induktivně analyzuje a interpretuje a ve svém hledání významů a snaze pochopit aktuální dění vytváří podrobný popis toho, co pozoroval a zaznamenal. (Hendl 2016)

V typickém případě kvalitativní výzkumník vybírá na začátku výzkumu téma a určuje základní výzkumné otázky, které může dále v průběhu výzkumu a analýzy dat modifikovat a doplňovat. Z toho důvodu se někdy kvalitativní výzkum považuje za pružný typ výzkumu. Výzkumník vyhledává a analyzuje informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek a provádí deduktivní a induktivní závěry. (Hendl 2016)

5.3 Přednosti kvalitativního výzkumu

Mezi hlavní přednosti kvalitativního výzkumu patří to, že výzkumník získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události nebo fenoménu. Fenomén, který je zkoumán, výzkumník zkoumá v jeho přirozeném prostředí. Kvalitativní výzkum umožňuje studovat procesy a navrhopvat teorie. Výhodou je i dobrá reakce na místní podmínky a situace, hledá lokální příčinné souvislosti a pomáhá při počáteční exploraci fenoménu. (Hendl 2016)

5.4 Metody získávání dat – technika dotazování

Kvalitativní data se vyznačují tím, že jsou přirozeně uspořádána a popisují každodenní život, jsou lokálně zakotvena a nejsou vytrhována z kontextu dění. Jejich úkolem je popsat podrobnosti případu, obvykle za delší časový interval. Výběr metody pro sběr dat se pak zakládá na požadovaném typu informace i na tom, od koho a za jakých okolností bude informace získávána. Dotazování obecně zahrnuje různé typy rozhovorů, dotazníků atd. (Hendl 2016)

Metoda rozhovoru nachází své výhody v situacích, kde nelze pozorovat. Dále lze zaznamenávat i to, co už se stalo v minulosti a dovoluje nám kontrolovat situaci sběru dat. Má však i své omezení, například, že informace získaná informantem je nepřímá a může být i filtrovaná. Taktéž přítomnost výzkumníka může vést ke zkreslení a problém můžeme nalézt i v situaci, kdy se setkáme s informantem, který neumí vyprávět. (Hendl 2016)

Cílem polostrukturovaného a hloubkového rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu, zatímco účelem standardizovaného strukturovaného rozhovoru je položit všem respondentům několik identických otázek jsoucí za sebou ve stejném pořadí. (Švaříček, Šedová a kol. 2007)

Miovský (2006) uvádí, že polostrukturovaný rozhovor je zřejmě nejrozšířenější podobou metody rozhovoru, neboť dokáže řešit mnoho nevýhod nestrukturovaného, tak plně strukturovaného rozhovoru. Tento typ rozhovoru vyžaduje oproti nestrukturovanému náročnější přípravu, protože si výzkumník vytváří určité schéma, které je pro něj závazné. Toto schéma specifikuje okruhy otázek, na které se bude tazatel účastníků ptát. V průběhu rozhovoru se můžeme účastníka doptat na vysvětlení,

nebo upřesnění odpovědi a můžeme si tak ověřit, zda jsme danou věc správně pochopili a interpretovali. Můžeme klást doplňující otázky a téma rozpracovávat do hloubky, do jaké je to užitečné vzhledem k cílům. Při polostrukturovaném rozhovoru se přikládá větší váha prostředí, ve kterém probíhá. Nevýhod polostrukturovaného rozhovoru není mnoho, je tu však možnost, že tazatel neudrží závaznou strukturu a doplňujícími otázkami bude zbytečně tříštit konzistenci odpovědi účastníka, popřípadě bude získávat data, která nejsou relevantní cílům výzkumu a výzkumným otázkám. Smysluplné a účelné se zde jeví klást důraz na přirozený, autentický projev tazatele a nežádoucí vliv vnějších projevů eliminovat spíše utlumením výraznějších podnětů. (Miovský 2006)

Zvolila jsem si techniku polostrukturovaného rozhovoru, která se mi jevila jako nejvhodnější pro mé výzkumné šetření. Tato technika bude vhodná, neboť mi dává možnost pružně reagovat na situace, které mohou vzniknout. Tato technika dává tazateli určitou míru volnosti při rozhovorech, protože může respondentům klást doplňující otázky, a tak lépe obsáhnout a charakterizovat dané téma. V rozhovoru jsem zvolila otevřené otázky. K přesnějšímu záznamu rozhovorů jsem použila nahrávací zařízení, na které jsem respondenty upozornila a s jejich souhlasem odpovědi nahrávala. Všem respondentům jsem zaručila zachování anonymity tím, že ve výzkumu bude uveden pouze název zařízení, kde byl rozhovor prováděn. Rozhovory jsem prováděla v prostorech NZDM, které souhlasili s tím, že mi rozhovory poskytnou. Pro přesné analyzování rozhovorů jsem je transkripcí přepsala do počítače. Přepis jednoho z rozhovorů je uveden v příloze mé práce.

5.5 Popis výzkumného vzorku

Jako výzkumný vzorek mi poslouží sociální pracovníci a pracovníci v sociálních službách pracující v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, kteří jsou zodpovědní za práci se skupinou v jejich NZDM. K mému výzkumnému šetření přispěli NZDM Modrý pomeranč v Hradci Králové, NZDM Dopatra v Novém Bydžově, NZDM Free klub Pardubice a NZDM OD5K10 v Rychnově nad Kněžnou.

R1: Respondentka 1 pracuje v NZDM Freeklub v Pardubicích má vystudovanou etnologii. V NZDM pracuje na pozici pracovníka v sociálních službách od začátku roku 2017. Před tím v sociálních službách nepracovala.

R2: Respondentka 2 má vystudovanou VOŠ sociální práci, speciální pedagogiku a dodělává si Bc. V zařízení pracuje půl roku. Pracuje v NZDM Freeklub v Pardubicích.

R3: Respondent 3 v NZDM OD5K10 pracuje 5. rokem, rok zde působil jako dobrovolník. Před tím dělal 17 let grafika, do NZDM se dostal přes kamarádku, která ho přivedla k dobrovolnictví. Práce ho naplňuje. Sociální vzdělání nemá, vystudoval střední školu elektronickou a momentálně si dodělává sociální vzdělání.

R4: Respondentka 4 pracuje v NZDM OD5K10. Na klubu pracuje půl roku. Na streetworku pracuje 1 rok. Má maturitu v oboru pozemní stavitel a udělala si kurz kontaktního pracovníka v sociálních službách. Chce si dát přihlášku na dálkové studium sociální práce. Práce ji naplňuje a baví.

R5: Respondentka 5 v NZDM Dopatra v Novém Bydžově pracuje 2 a půl roku. Má dokončenou maturitu na obchodní akademii. Studovala VŠ, kterou nedostudovala. Do zařízení nejdříve chodila na praxi a dostala tam nabídku práce, kterou přijala a udělala si kurz kontaktního pracovníka. Chce si VŠ dodělat.

R6: Respondent 6 nemá středoškolské vzdělání, vyučil se v oboru kuchař/číšník. Má kurz pracovníka v sociálních službách a udělal si kurz pedagogického minima. V NZDM Dopatra pracuje 7 let. Práce ho baví, před NZDM pracoval jako asistent pedagoga na ZŠ, takže praxi v práci s dětmi má 16 let.

R7: Respondent 7 pracuje v NZDM Modrý pomeranč v Hradci Králové na klubu s dospívajícími klienty. V NZDM působí půl roku na pozici sociální pracovník v sociálních službách. Vystudovanou má střední školu s maturitou v oboru logistické finanční služby, v současné době dodělává Bc. na UHK, obor sociální pedagogika se zaměřením na etopedii.

R8: Respondentka 8 pracuje v NZDM Modrý pomeranč na klubu s dětmi od 7-15 let. Má vystudovaného Bc. sociální patologii a prevenci na UHK a teď studuje magisterské studium sociální práce na UHK na Ústavu sociální práce. V oboru pracuje 3 roky, předtím pracovala jako lektor primární prevence a od září 2016 pracuje v NZDM.

6 Průběh sběru dat

Sběr dat k mému výzkumu probíhal v lednu a únoru 2017. Prostřednictvím e-mailu jsem kontaktovala nízkoprahová zařízení pro děti a mládež s prosbou o poskytnutí rozhovorů ohledně sociální práce se skupinou v jejich zařízení. Kontaktovala jsem různá NZDM, kde by bylo možné provést výzkumné šetření k mé bakalářské práci o práci se skupinou v nízkoprahových centrech. V rámci oslovení, které jsem uskutečnila prostřednictvím e-mailu, jsem svou práci představila a vysvětlila cíle mé práce. V případě potřeby jsem zaslala rozhovorové otázky. Na můj e-mail mi odpovědělo 10 zařízení, z toho 4 z nich s odpovědí, že u nich práce se skupinou z nějakého důvodu neprobíhá. Zbylých 6 pracovišť mi nabídlo spolupráci na mém výzkumném šetření a z nich jsem vybrala 4, kde bylo šetření provedeno. Pro přesnější informace, ohledně práce se skupinou v konkrétním zařízení, jsem v každém zařízení provedla dva rozhovory s různými pracovníky.

Při dotazování jsem informanty upozornila, že v mém výzkumném šetření budou vedeni anonymně, pouze jako respondenti pod organizací, kde byl rozhovor prováděn. Dále jsem je požádala o svolení si rozhovor nahrávat, s jejich souhlasem jsem poté celý rozhovor nahrávala na diktafon mobilního telefonu. Rozhovor jsem zvolila polostrukturovaný a v něm otevřené otázky, které je možné shlédnout v tabulce č. 1. Tyto rozhovory jsem transkripční přepsala do počítače. Transkripce je proces převodu mluveného projevu z rozhovoru, nebo ze skupinové diskuze do písemné podoby. (Hendl 2016)

Všichni informanti bez problémů souhlasili s tím, že si budu náš rozhovor nahrávat na diktafon mobilního telefonu, abych je poté mohla transkripční převést do písemné formy. U některých informantů se stávalo, že na otázky odpovídali příliš obecně, nebo přeskakovali danou otázku, takže bylo potřeba se respondentů doptávat, abych získala potřebné informace. Hodně časté u informantů bylo také to, že se do tématu zabrali natolik, že neúmyslně odpovídali na otázky, které ještě nebyly položeny. Na závěr rozhovoru jsem se vždy informantů doptala na jejich dosažené vzdělání, praxi v oboru a dobu působnosti v nízkoprahovém zařízení.

6.1 Způsob analýzy získaných údajů

Rozhovory získané od pracovníků v nízkoprahových zařízeních jsem průběžně přepisovala do písemné formy transkripcí. Dále jsem se snažila v získaných datech hledat pravidelnosti, ze kterých lze následně formulovat nové teorie a hypotézy a postupně začala s kódováním, což znamená identifikaci a systematické označování významových celků podle vytvořených kritérií. (Miovský 2006) Díky přiřazeným kódům jsem identifikovala kategorie, které byly popsány a doplněny o citace informantů. Nakonec jsem shrnula i veškerá svá výzkumná zjištění a vyhodnotila naplnění hlavního cíle bakalářské práce.

6.2 Rizika výzkumného šetření

Mezi nevýhody kvalitativního výzkumu patří zejména to, že získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci a do jiného prostředí. Dále je těžké provádět kvalitativní predikce a je obtížnější testovat hypotézy a teorie. Nevýhodou je časová náročnost analýzy a sběru dat a konečné výsledky jsou snadněji ovlivnitelné výzkumníkem a jeho osobními preferencemi. (Hendl 2016)

Jako největší riziko svého výzkumného šetření vnímám to, že mnou oslovené organizace nemusí sociální práci se skupinou vůbec používat, tím pádem nebude možné získat dostatečný počet respondentů.

Rizikem výzkumného šetření obecně může být to, že výzkumník je ovlivněn znalostí prostředí a činnosti. Jako riziko svého výzkumného šetření vnímám i to, že jsem nemohla ovlivnit jací pracovníci budou organizací vybráni pro poskytování rozhovorů do mého výzkumného šetření.

Data, která jsou získána od informantů jsou nepřímá a mohou být filtrovaná. Odpovědi na otázky se mohou u různých pracovníků ve stejném zařízení odlišovat. Problém může nastat, pokud dotazovaný neumí dobře vyprávět.

VÝZKUMNÁ ČÁST

7 Popis a interpretace dosažených výsledků

V této kapitole se budu věnovat interpretaci výpovědí respondentů, kteří se zúčastnili mého výzkumného šetření v návaznosti na jednotlivé cíle mého šetření. Těmito cíli je zjistit, jestli v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež v České republice probíhá práce se skupinou a jakou má podobu.

Všichni respondenti souhlasili s tím, že si budu náš rozhovor nahrávat a následně přepisovat do písemné formy. Použila jsem metodu polostrukturovaného rozhovoru. Pro analýzu údajů jsem použila techniku kódování. Kódování je rozkrytí dat směrem k jejich interpretaci, konceptualizaci a nové integraci. Prvním průchodem daty se provádí otevřené kódování, při kterém se lokalizují témata v textu a přiřazuje se jim označení. Je to prohledávání získaných dat, získaných z výzkumného šetření s cílem najít pravidelnosti a ohodnotit jednotlivé části. Výsledky tohoto ohodnocení lze interpretovat jako celek. (Hendl 2016)

7.1 Popis výsledků dílčího cíle 1

V rámci dílčího cíle 1 ve svém výzkumném šetření jsem zjišťovala, jestli v daném zařízení probíhá sociální práce se skupinou, jak dlouho a z jakých důvodů se v zařízení rozhodli tuto práci se skupinou používat.

DC 1: Zjistit, jestli ve vybraných NZDM na území České republiky probíhá práce se skupinou, jak dlouho a z jakých důvodů se pro tuto metodu sociální práce v zařízení rozhodli.

K naplnění dílčího cíle 1 jsem zvolila tazatelské otázky (dále TO) 1-3, jejichž výsledky jsem následně interpretovala.

TO1: Používá Vaše NZDM sociální práci se skupinou?

Cílem této tazatelské otázky bylo zjistit, zda vybraná nízkoprahová zařízení pro děti a mládež používají sociální práci se skupinou.

Sociální práce se skupinou v NZDM buď neprobíhá, nebo probíhá jen velmi málo.

V rámci výzkumného šetření jsem kontaktovala 10 zařízení, ve kterých by bylo možné provést výzkumné šetření na téma práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, z toho 4 z nich s odpovědí, že u nich práce se skupinou z nějakého důvodu buď neprobíhá, nebo probíhá v tak malé míře, že by nebylo možné odpovědět na mé otázky. S těmito zařízeními jsem dále své výzkumné šetření neprováděla. *„Dobrý den, v rámci NZDM pracujeme se skupinou pouze sporadicky, takže pro Vás bohužel nejsme vhodní respondenti.“*

Sociální práce se skupinou v NZDM nahodile a nepravidelně.

Pracovníci z nízkoprahových zařízení OD5K10 z Rychnova nad Kněžnou a Free klub v Pardubicích na moji otázku, jestli se v jejich zařízení používá sociální práce se skupinou, odpověděli, že se u nich práce se skupinou používá, ale není to pro ně prioritou. Následně také dodali, že u nich tato práce neprobíhá často, záměrně nebo pravidelně. *„Sociální práce se skupinou někdy probíhá, ale nejsou to žádné záměrné kroužky, nebo tak podobně. Většinou je to formou třeba nějakého workshopu, soutěží atd., ale není to nic pravidelného, protože se taky klienti hodně mění, třeba věkové složení. Proto je někdy náročné něco zorganizovat, hlavně s principem dobrovolnosti je do něčeho nechceme nutit.“* (R2) Pracovníci se shodli na tom, že pro jejich zařízení, je překážkou pro sociální práci se skupinou hlavně neochota klientů skupinově spolupracovat a zapojit se nebo jejich nedostatek a špatná docházka. Dále tu je princip dobrovolnosti, na kterém je nízkoprahové zařízení pro děti a mládež založeno. To je důvod, proč klienty nelze do skupinové práce nutit a je zcela na jejich uvážení, zda jsou ochotni, nebo neochotni se do skupinové práce zapojit. *„Moc často ne, není to tak, že bychom to klientům nenabízeli, ale není moc situací, kdy by se dala ta sociální práce se skupinou aplikovat. Doteď jsme měli převážně klienty, kteří nechtěli spolupracovat ani individuálně, natož se skupinou.“* (R4)

Sociální práce se skupinou v NZDM probíhá pravidelně a záměrně.

Takto odpovídali respondenti z NZDM Dopatra v Novém Bydžově a Modrý pomeranč v Hradci Králové. V těchto zařízeních pravidelně probíhá řízená sociální práce se skupinou. Skupiny jsou zaměřené jak preventivně, tak volnočasově. *„Sociální práci se skupinou používáme a máme ji rozdělenou na dva druhy. Jedna je práce se skupinou „A“ to je skupinová práce s klienty formou rozhovorů, výtvarných aktivit, soutěže atd. A druhá skupinová práce je skupinová práce C, a to je beseda na vybrané téma s odborníkem nebo sociálním pracovníkem.“* (R5) Sociální pracovníci shledávají sociální práci se skupinou jako užitečnou metodu při práci v nízkoprahovém zařízení. Snaží se ji používat co nejčastěji. V NZDM Dopatra a Modrý pomeranč se pracovníci snaží minimálně 1 do měsíce zpracovat nějaké preventivní téma a předat ho klientům v rámci práce se skupinou. *„Používáme tuto práci se skupinou. Myslím si, že je to dobré proto, že máte možnost pozorovat reakce a chování klientů ve skupině i k pracovníkovi. Je to dobré pro pozitivní ovlivňování jedinců. Takže tuto metodu používáme a používáme ji často, protože máme každou středu preventivní téma, kde se klientům snažíme předávat informace. Má to smysl.“* (R7)

TO2: Jak dlouho se ve Vašem NZDM používá práce se skupinou?

Sociální práce se skupinou v zařízení probíhá od jeho založení.

V odpovědi na tuto otázku se všichni pracovníci shodli. Někteří si kvůli krátké době působení v konkrétním zařízení nebyli jisti, ale i tak byla jejich odpověď, že se u nich sociální práce se skupinou používá od samého založení nízkoprahového zařízení. *„Od toho začátku, co funguje tenhle nízkoprah máme sociální práci se skupinou jako výkon uvedenou, ale s tím, že za ten půl rok, co tady jsem, jsem ji mockrát neměla. Jak to bylo před tím, to netuším.“* (R4)

TO3: Z jakých důvodů jste se rozhodli práci se skupinou používat?

Tato otázka měla pracovníky v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež navést k zamyšlení nad tím, z jakých důvodů by se měla sociální práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních používat. Jaký je smysl takové práce a jakým přínosem může být pro klienty v jejich zařízení.

Sociální práce se skupinou se v NZDM používá pro posílení sociálních kompetencí klientů a jejich lepší začlenění do společnosti.

Pracovníci se shodli na tom, že sociální práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních může být pro klienta přínosem ve smyslu zlepšení sociálních dovedností a lepšího sociálního začleňování. Mnozí z klientů, kteří navštěvují nízkoprahová zařízení pro děti a mládež mají problémy spolupracovat s ostatními při různých aktivitách. „*Aby se klienti naučili spolu fungovat, ne jako jednotlivci, protože v dnešní době se lidé učí postarat se sami o sebe, ale už jim dělá problém fungovat jako skupina a brát ohledy na druhé.*“ (R2) Sociální pracovníci se snaží klienty vést k samostatnosti, aby se ve skupině zvládli sami dobře domluvit tak, aby svou práci společně dovedli ke zdárnému výsledku. „*... ty děti si vyzkouší, jaké je to spolupracovat s ostatními, musí se domluvit a zorganizovat, samozřejmě my na ně dohlížíme, ale snažíme se, aby si to všechno zařídili oni sami, aby oni byli iniciátory, hlavně aby se mezi sebou uměli domluvit.*“ (R1) Použití sociální práce se skupinou může být velmi užitečnou metodou na cestě k toleranci. V rámci této práce lze klienty učit toleranci ke členům menšinové společnosti nebo lidem, kteří se od většinové společnosti nějakým způsobem odlišují. „*... snažíme se zamezit negativním jevům a dbát na rozvíjení komunikačních schopností jedinců a toleranci, protože sem dochází klienti jak z většinové, tak z menšinové společnosti.*“ (R7) Sociální práce se skupinou doplňuje individuální práci, učí klienty spolupracovat mezi sebou tak, aby mohli společně něčeho dosáhnout, učí je trpělivosti při práci s ostatními, toleranci a vytrvalosti.

Sociální práce se skupinou v NZDM se používá jako nástroj sociální prevence.

Ke všem nízkoprahovým zařízením patří prevence rizikového chování a sociálně patologických jevů. Nejjednodušší způsob, jak klientům něco předat, je podle pracovníků z NZDM Modrá pomeranč a Dopatra „*Samozřejmě prevence sociálně*

patologických jevů a naučit je novým dovednostem a schopnostem, protože klientům mnohdy nedochází souvislosti a následky různých situací a rozhodnutí.“ (R6) V rámci práce se skupinou se probírají různá preventivní témata, pomocí kterých se snaží pracovníci osvětlit problematiku a důsledky různých druhů rizikového chování.

Shrnutí DC1: Nízkoprahová zařízení mají zájem používat sociální práci se skupinou, ale je to závislé na ochotě nebo neochotě klientů v zařízení. Někdy neochota nebo špatná docházka znemožňuje se skupinou v zařízení pracovat. Nízkoprahová zařízení, která mají dostatek klientů, kteří jsou ochotni se něčeho takového zúčastnit, mohou organizovat řízenou práci se skupinou pravidelně. Nejčastěji to jsou preventivní nebo volnočasové skupiny. Pracovníci v nízkoprahových zařízeních se shodli, že se v jejich zařízení používá sociální práce se skupinou od začátku fungování zařízení.

Hlavním důvodem toho, proč v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež probíhá sociální práce se skupinou je zlepšení sociálních dovedností klientů ve smyslu vzájemné tolerance, vytrvalosti a trpělivosti s ostatními členy skupiny. V rámci skupiny lze zlepšit sociální začleňování klientů, kteří se skupiny straní, nezapojují se a mají problém s navázáním vztahů. Dále je to vhodné pro zlepšování komunikačních dovedností klientů. Sekundárně se sociální práce se skupinou v zařízeních používá pro předávání preventivních témat v rámci preventivních skupin.

7.2 Popis výsledků dílčího cíle 2

Záměrem dílčího cíle 2 bylo popsat, jakou podobu má sociální práce se skupinou v různých nízkoprahových centrech pro děti a mládež v České republice.

DC2: Charakterizovat práci se skupinou v NZDM.

K naplnění tohoto cíle jsem použila TO4-TO11, jejichž výsledky jsem následně interpretovala.

TO4: Jaký je popis a účel skupiny?

Tato otázka byla položena za účelem zjistit, jak by pracovník popsal skupinu, se kterou v rámci sociální práce se skupinou pracuje. Jak skupina obvykle vypadá a jak obvykle probíhá. Dále také jaký je účel skupiny a práce s ní.

Sociální práce se skupinou v NZDM probíhá formou skupin, které se zaměřují na posílení sociálních kompetencí klientů.

Rozhovory se skupinou klientů jsou běžné ve všech zařízeních, kde jsem prováděla výzkum. Rozhovory jsou vedeny pracovníkem na nějaké preventivní téma nebo zlepšení komunikace a sociálních dovedností klientů. Ve skupině se lépe navazují nové sociální vztahy i takovým klientům, kteří jsou spíše introvertní a skupin se spíše straní. „*Určitě je to k navázání dalších sociálních vztahů. Myslím si, že je to dobré, protože při té spolupráci ve skupině mohou často zjistit, že lidé, kteří se jim na první pohled zdáli divní, že by si s nimi nerozuměli, zjistí, že jsou vlastně v pohodě a začnou se bavit.*“ (R1) Dále se pracovníci v zařízeních zaměřují na zlepšování komunikace mezi klienty ve skupině tak, aby se dokázali domluvit bez zbytečných sporů a hádek. Některé skupinové rozhovory vznikají spontánně bez přičinění sociálního pracovníka. Většinou to vyplývá z rozhovoru skupinky klientů, do kterého se postupně přidávají další. Pracovník takovou situaci může využít a celou skupinu nějakým způsobem řídit, aby si z toho klienti odnesli užitečné informace „*A jsou skupiny, které vznikají naprosto spontánně, kdy se třeba holky začnou bavit o gynekologii. A najednou je z toho preventivní téma, kdy si povídáme o tom, co to je, jak probíhá vyšetření atd. S nějakým tématem přijde i klient, ptáme se jich, jestli mají o něco zájem.*“ (R8)

Sociální práce se skupinou v NZDM probíhá se skupinami, které mají volnočasové zaměření.

Volnočasové skupiny jsou zaměřeny na volnočasové aktivity, jejichž prostřednictvím je možné s klienty probírat různá témata, mohou se naučit novým dovednostem a získat různé nové zkušenosti. Takové skupiny probíhají různými způsoby ve všech zařízeních, ve kterých jsem prováděla výzkumné šetření. „*... protože u nás tu práci se skupinou využíváme v rámci preventivních aktivit, různých dílniček, workshopů nebo vznikají úplně spontánně ...*“ (R8) Dále se to může týkat sportovních aktivit a soutěží.

Klienti se mohou prostřednictvím volnočasových skupin učit, jak kvalitně trávit svůj volný čas. „NZDM se hlavně zaměřuje na smysluplné trávení volného času, naučení nových dovedností a zapojení těch našich uživatelů do běžné společnosti a normálního života.“ (R6)

Skupinová sociální práce v NZDM probíhá se skupinou, která je zaměřená na preventivní téma.

Jedná se o řízené a organizované skupiny, které se zaměřují na předcházení sociálně patologickým jevům a rizikovému chování u jejich klientů prostřednictvím preventivních skupin. „My máme tu preventivní skupinu, kde předáváme informace a očekáváme, že ty klienti si z toho něco odnesou a začnou na to téma pohlížet jinak a snažíme se předcházet nějakému fatálnímu dopadu na jejich život.“ (R7) Takové skupiny probíhají konkrétně v NZDM Dopatra a NZDM Modrý pomeranč. „„Vypadá to tak, že se sejdeme v určitou hodinu a na určité téma bud' na to diskutujeme, když to jsou ty preventivní témata, nebo prostě společně něco vyrábíme.“ (R8)

V NZDM Dopatra kromě preventivních aktivit se sociálním pracovníkem také besedu na preventivní téma s odborníkem. „Besedy, skupinová práce A. Tu máme rozdělené podle věku, jako kluby v našem zařízení. A podle toho určujeme témata pro klienty. Třeba pro mladší klienty z klubu Čásek vybíráme témata, jako je třeba dopravní výchova, rodina. A u těch starších se to hodně točí okolo partnerství a sexu.“ (R5) Besedu s odborníkem se v NZDM Dopatra snaží dělat alespoň jednou do 3 měsíců, ale někdy není jednoduché odborníka na nějaké preventivní téma sehnat nebo zaplatit. Klienti jsou o takové besedě informováni 14 předem kvůli nízkoprahovému principu, kterým se NZDM řídí. Může se totiž stát, že se na skupině může klient setkat například se svým kurátorem, a tím by pro klienta mohla vzniknout nepříjemná situace, které se v zařízení chtějí vyvarovat. Besedu s odborníkem na preventivní téma může vést například kurátor pro děti a mládež, policista nebo odborník z probační a mediační služby. Z rozhovoru jsem se dozvěděla, že jak o besedy s pracovníkem, tak o besedy s odborníkem je mezi klienty velký zájem, protože mají možnost se dozvědět nové informace ohledně témat, která se jich momentálně týkají. „Většinou na besedě s odborníkem nás může být cca 20. Někdy míň, ale na besedě s námi se nás sejde třeba

i víc. Větší zájem je na velkém klubu, protože je hodně zajímaví otázky ohledně sexu. Na to oni chodí dobrovolně a sami si o přednášky říkají.“ (R5)

V NZDM Modrý pomeranč je na nástěnce k dispozici zápisový arch, kde se klienti mohou na preventivní skupinu zapsat. To pomáhá pracovníkům určit předběžnou strukturu a dynamiku, kterou bude skupina mít. *„Když je to preventivní skupina, tak uděláme zápisový arch, do kterého se zájemci zapisují. Máme 10 míst pro klienty ve skupině a 4 jsou náhradníci. A vypadá to tak že my už na základě toho, kdo se запиše, si dokážeme představit, jaká bude struktura a dynamika skupiny.* (R8) Velmi často se ale stává, že se do skupiny zapojí jiní klienti, než se zapsali, proto se skupina vždy přizpůsobuje těm klientům, kteří se dostaví.

TO5: Jaká je charakteristika klientů ve skupině?

Podle složení členů ve skupině se také odvíjí různé způsoby sociální práce se skupinou. Určitým způsobem se pracuje se skupinou, kde jsou mladší klienti, jinak se skupinou mladistvých klientů. Práce se skupinou se přizpůsobuje tomu, jestli je skupina čistě dívčí nebo chlapecká, pokud jsou v ní členové menšinové společnosti nebo klienti v nějaké sociálně nepříznivé situaci.

Klienti, se kterými se ve skupinách pracuje, spadají do cílové skupiny konkrétního zařízení a většinou to jsou děti a mládež, kteří jsou ohroženi nepříznivou sociální situací nebo rizikovým chováním.

Všichni respondenti se shodli na tom, že klienti, se kterými probíhá skupinová sociální práce, jsou shodní s cílovou skupinou nízkoprahového zařízení. Většinou to jsou děti a mládež, kteří jsou ohroženi nepříznivou sociální situací nebo rizikovým chováním. *„Všichni klienti, kteří docházejí do NZDM Dopatra jsou v nepříznivé sociální situaci, ať už to jsou problémy ve škole, v rodině, s učivem, nebo starší klienti jsou nezaměstnaní a hledají si práci, nevědí jak, smysluplně trávit čas a poflakují se po parcích a ulicích, mají problémy s policií nebo docházejí ke kurátorovi.*“ (R6) Takoví klienti často nevědí, jak smysluplně trávit svůj volný čas, mají sklony k nudit a tíhnou k rizikovému způsobu trávení volného času, jako k formě zábavy a únik z nudy.

Rodiče takových dětí se často potýkají s nedostatkem financí, takže docházení do NZDM a účastnění se různých aktivit je pro takové děti určitá forma kroužku. Takovým dětem se rodiče doma nevěnují tak, jak by měli, ale není to pravidlem. „*Jsou to většinou klienti, kteří jsou ze špatně sociálně situované rodiny. Rodiče na ně nemají čas a často se potýkají s nedostatkem financí. Také hodně se závislostmi rodičů a ty děti jsou poté ve velké míře, dalo by se říct „děti ulice“.* Takoví jsou i klienti, kteří dochází do těchto skupin. Hodně z těchto klientů, které jsem vám popsala, se zároveň účastní i těchto skupin. Asi to je pro ně lákavé, protože je to pro ně taková forma kroužku. (R8) Do NZDM v určitém městě docházejí hlavně děti a mládež z blízkého okolí, ale stává se, že přijede někdo z jiného města. Podle pracovníků jsou skupiny vyrovnané, pokud jde o složení dívek a chlapců. „*Co se týče pohlaví, tak to ve skupině neoddlujeme. Samozřejmě pokud se jedná o více holčičí, nebo naopak klučičí práci, tak se zapojují více kluci nebo právě holky.*“ (R1) Výjimkou jsou takové skupiny, kde se probírají ryze dívčí nebo chlapecká témata. „*Někdy se stává, že máme besedu jenom holky, protože holky chtějí probírat témata, která je zajímají, ale nechtějí to říkat před kluky.*“ (R5) Věkové složení klientů ve skupině se odvíjí od horní a dolní věkové hranice zařízení, nebo klubu. „*Vychází to z naší cílové skupiny 7-15 a 15-21 let, mohou to být děti ohrožené třeba domácím násilím, šikanou, mohou pocházet ze sociálně znevýhodněného prostředí.*“ (R7) Jinak vnímají sociální pracovníci práci se staršími a s mladšími klienty. Podle pracovníků jsou mladší klienti ochotnější skupinově pracovat. „*Čím starší jsou ty děcka, tím mi přijde, že jsou uzavřenější té skupinové práci.*“ (R3) Do práce se skupinou se zapojuje také mnoho klientů z romských rodin, v některých zařízeních dokonce převažují. „*A většinou to jsou děti z romských rodin, třeba i z praktických škol.*“ (R5) Práce se skupinou se ale vždy přizpůsobuje konkrétní skupině.

TO6: Jaká jsou hlavní témata, která se ve skupině probírají?

Cílem této otázky bylo zjistit, jaká témata jsou ve skupině probírána, jakým způsobem a kdo je volí.

Nejčastějším tématem, při sociální práci se skupinou, je posílení sociálních kompetencí klientů ve skupině.

Mezi klienty ve všech zařízeních dochází ke konfliktům mezi klienty nebo ve skupině. V zařízení se snaží o to, aby se spolu klienti naučili vycházet bez zbytečných sporů. *„Třeba naposledy jsme řešili konflikty ve skupině. Snažili jsme se o to, aby se ti klienti naučili spolu právně vycházet a aby si z toho odnesli něco pozitivního.“* (R7) Podle pracovníků je největším problémem domluva mezi klienty a drobné hádky. *„Největším problémem často bývá domluva, není to jako u dospělých, protože většinou, když se dělá něco zajímavého, tak chtějí dělat všichni všechno první.“* (R7) Proto se pracovníci snaží zapracovat na zlepšení zásad komunikace mezi jejich klienty. V NZDM OD5K10 byl komunikaci věnován celý měsíc. Pro klienty byly připraveny aktivity, které jim měly osvětlit zásady správné komunikace. Klienti se při těchto aktivitách učili, jak správně komunikovat mezi sebou, ale hlavně s dospělými ve svém okolí. *„Ve skupinách s nimi hlavně pracujeme na těch tematických měsících, které nastavíme. Takže to téma je hodně dané od nás, minulý měsíc byla komunikace, protože hodně klientů má problém právě s komunikací jak mezi sebou, tak třeba s dospělými.“* (R3) Patří sem také zlepšování sociálních dovedností jedince pro lepší začleňování mezi vrstevníky a do společnosti. *„Myslím si, že je to dobré, protože při té spolupráci ve skupině mohou často zjistit, že lidé, kteří se jim na první pohled zdáli divní, že by si s nimi nerozuměli, zjistí, že jsou vlastně v pohodě a začnou se bavit.“* (R1) Klienti se v rámci práce ve skupině mohou lépe poznat.

Častým tématem při práci se skupinou v NZDM je smysluplné trávení volného času.

Klienti, kteří jsou ohroženi nepříznivou sociální situací často nevědí, jak smysluplně trávit svůj volný čas. Poflakují se po parcích nebo po ulicích měst, nudí se, a tak mají větší sklony k rizikovému chování, protože je to pro ně vidina vzrušení a zábavy. Ve všech NZDM se snaží naučit takové klienty kvalitně trávit svůj volný čas. Tak tomu bylo i v zařízeních, která se zúčastnila mého výzkumného šetření. *„NZDM se hlavně zaměřuje na smysluplné trávení volného času, naučení nových dovedností a zapojení těch našich uživatelů do běžné společnosti a normálního života.“* (R5) Klienti také často mívají problémy s plněním běžných životních a společenských povinností, nebo je nepovažují za důležité. *„Často tady musíme řešit i takové povinnosti, jako mít občanský průkaz, protože klientům nedochází, že je to důležité si ho na úřadě zařídit,*

dále dluhy na zdravotním pojištění. U mladších se řeší trávení volného času.“ (R5) Všichni pracovníci z nízkoprahových zařízení se shodli na tom, že s klienty pracují na kvalitnějším trávení jejich volného času, nabízejí jim různé aktivity v NZDM i mimo něj, pořádají sportovní nebo jiné soutěže atd.

V NZDM probíhá práce se skupinou, ve které se probírají preventivní témata.

Prevence je podle respondentů nedílnou součástí práce v nízkoprahových centrech, to se odráží také na sociální práci se skupinou. Pracovníci, kteří pracují v NZDM Dopatra vybírají témata pro klienty tak, aby odpovídala jejich věku. *„No, tak u těch starších dětí to je určitě ten sex, partnerství, pohlavní nemoci a věci s tím spojené jsou nejčastější. Dále šikana, práce atp. U mladších to je škola, taky šikana a ta dopravní výchova. Třeba jak mají správně chodit po městě nebo jezdit na kole.“ (R5)* V jiných zařízeních jako je Modrý pomeranč se témata přizpůsobují věku klientů a jejich věku. *„... na tu preventivku může přijít klient, kterému je 7 let, nebo klidně klient, kterému je 15 let, takže je to velké rozmezí. Mohou to být děti, co mají třeba problémy doma nebo se šikanou, je to různorodé. (R7)* Hlavní témata, která se mezi klienty řeší, jsou úměrná jejich věku, většinou to je šikana, drogy, sex a partnerství, pohlavní choroby, budoucí povolání, škola atd. Tato témata jsou ve všech zařízeních většinou stejná *„Tak ty drogy, nebo teď jsme řešili také pedofilii ...“ (R4)* *„Často to jsou problémy s učením, nezačlenění se do kolektivu, šikana, budoucí profesní vzdělávání.“ (R5)* Pracovníci při preventivních skupinách osvětlí klientům konkrétní problematiku. Témata, která se probírají, jsou zvolená tak, aby reagovala na aktuální dění v klubu, nebo ve společnosti. *„My i tu prevenci stahujeme k tomu, že se jich ty témata většinou týkají, a když se netýkají jich, tak jejich kamarádů Je to takhle strategicky zvolené a snažíme se jim ukazovat, že každá věc má svoje klady a zápory a na nich je rozhodnout, jak s tím naloží a co si vybere. Nesnažíme se jim nic zakazovat. (R8)* Pracovník při preventivní skupině vždy zmíní, jaké má určitá problematika zápory, ale i klady. Nesnaží se klientům nic zakazovat, proto je konečná volba na nich.

Témata, která se ve skupinách probírají, volí pracovníci v zařízení podle aktuálního dění mezi klienty.

Pracovníci z obou zařízení se shodli na tom, jakým způsobem se volí témata, která se zpracovávají a dále předávají klientům při preventivních nebo jiných skupinách. Nejčastějším způsobem volení témat je pozorování aktuálního dění na klubu nebo ve společnosti, na kterém se shodli všichni pracovníci v zařízeních. Pracovníci vyzpozorují, jaké problémy jsou aktuální, nebo se kterými se klienti potýkají a ty potom zpracují jako preventivní téma. Není výjimkou ani to, že klienti sami přijdou s nějakým tématem, které by je zajímalo. „*Téma volíme buď my podle pozorování a aktuálních problémů nebo sami klienti, když je něco zajímavá.*“ (R6) „*Když to je práce se skupinou v rámci preventivní aktivity, tak se vždycky snažíme reagovat na to aktuální dění buď na klubu, ve společnosti nebo co klienti zrovna řeší. Když nic takového zrovna není nebo si ničeho nevšimneme, tak se ty témata snažíme vybírat my.*“ (R8)

TO7: Jaké jsou metody používané při práci se skupinou ve Vašem NZDM?

Cílem této tazatelské otázky bylo zjistit, jaké metody nejčastěji používají pracovníci v nízkoprahových zařízeních při práci se skupinou.

Nejčastější metoda, která se při práci se skupinou používá ve všech zařízeních, je metoda pozorování a rozhovoru.

Pracovníci úplně ve všech zařízeních se shodli na tom, že při sociální práci se skupinou v jejich zařízení používají metodu rozhovoru a je to nejvíce používaná metoda právě při práci se skupinou. „*Skupinové rozhovory ...*“ (R5) „*Řízené rozhovory, snažíme se usměrňovat...*“ (R8) Pozorováním dění na klubu mezi klienty je dobrá metoda například pro určování preventivních témat, pro preventivní skupiny. Pracovníci v zařízeních se shodli, že tuto metodu všude používají. „*Používáme hodně rozhovor a pozorování, jak se skupina vyvíjí a jak mezi sebou klienti vychází.*“ (R8)

V rámci práce se skupinou s klienty probíhají různé výtvarné aktivity.

Ve všech zařízeních se také používají různé formy výtvarných aktivit, při kterých se klienti uvolní, lépe navážou vztah se sociálním pracovníkem a lze s nimi vést rozhovor. „*U nás to bývají výtvarné aktivity a techniky v rámci dílniček ...*“ (R8) „... *možná ještě výtvarné aktivity a techniky, kdy se klient může uvolnit a my ho lépe poznáme.*“ (R7)

V NZDM Modrý pomeranč probíhá skupinový nácvik konkrétních dovedností.

Tato metoda speciálně používaná v NZDM Modrý pomeranč, kterou pracovníci nazvali „tréninkový den“ se zaměřuje na nacvičování zvládání konkrétních situací. „... *U nás to bývají výtvarné aktivity a techniky v rámci dílniček nebo tréninkový den. To je například o překonávání strachu a nacvičení si to.*“ (R8)

TO8: Jaká jsou pravidla při práci se skupinou ve Vašem NZDM?

Cílem této tazatelské otázky bylo zjistit, jakými pravidly se skupiny řídí v jednotlivých NZDM.

Hlavní zásadou při práci se skupinou v NZDM je, že účast na skupinové práci je dobrovolná.

Sociální pracovníci ze všech zařízení se shodli na tom, že prioritou při práci se skupinou je dobrovolnost. Klienti se sami mohou rozhodnout, zda se zúčastní nebo ne. Pokud klienti mají zájem se skupinové aktivity zúčastnit, měli by se do ní také zapojit. „*My máme pravidla, že je to dobrovolné a klienti mohou kdykoliv odejít. Když jsou klienti ve skupině, kde se probírá nějaké téma, tak by měla být priorita věnovat se tomu tématu.*“ (R7)

Kapacita skupin se obvykle odvíjí od kapacity klubu nebo nízkoprahového zařízení, pokud pracovníci nestanoví jinou kapacitu.

V NZDM Modrý pomeranč mají omezenou kapacitu klientů pro preventivní skupiny a dílny. Také je určený minimální počet klientů ve skupině, aby skupina proběhla. *„Vždycky máme u skupin nebo dílen maximální kapacitu 10 klientů na řízenou aktivitu s tím, že jsou 4 náhradníci. Minimální kapacita jsou 4 klienti, aby něco proběhlo.“* (R8) Takto to funguje na klubu, který navštěvují klienti od 7-15 let. V případě klubu pro starší klienty je kapacita skupin vyšší. *„Dolní počet pro otevření skupiny jsou 3-4 klienti, ale záleží to na domluvě a horní hranice je stejná jako kapacita klubu, takže 20 klientů.“* (R7) Ve zbylých zařízeních, které se zúčastnily mého výzkumného šetření, se maximální počet klientů ve skupině rovná kapacitě klubu v zařízení a nepřesahuje ji.

Pravidelně probíhají preventivní skupiny v NZDM Dopatra a Modrý pomeranč. V ostatních zařízeních probíhá práce se skupinou nepravidelně.

Ve v NZDM Dopatra a Modrý pomeranč probíhá pravidelná práce se skupinou, nejčastěji formou nějaké volnočasové aktivity nebo skupinových rozhovorů, které vznikají náhodě mezi klienty. *„Co se týče četnosti, preventivní skupiny jsou jednou za měsíc, 1. týden v měsíci, pak máme například workshop, fansday a filmáč.“* (R7) Pravidelně probíhají i preventivní skupiny v NZDM Dopatra, kde navíc probíhají besedy s odborníkem, kterého si NZDM pozve, aby klientům přednášel o konkrétní tématice, kterou se zabývá. Takové skupiny mají preventivní charakter. *„Snažíme se udělat alespoň jednou do měsíce udělat jednu besedu s námi, besedy s odborníkem jsou tak 4x do roka, někdy častěji Skupinové rozhovory vznikají náhodně a kontaktní rozhovory jsou na klubu každý den.“* (R6) V NZDM Free klub a OD5K10 je práce se skupinou nepravidelná a náhodná, bez speciálních pravidel nebo požadavků na klienty. *„Práce se skupinou je zde nahodilá, proto zde žádná speciální pravidla pro práci se skupinou nemáme. Využijeme každou šanci pro práci se skupinou.“* (R4)

Skupinová práce, která probíhá v NZDM je otevřená všem klientům.

Konkrétně v NZDM Dopatra, OD5K10 a Free klub jsou skupiny otevřené. To znamená, že klienti mohou v průběhu skupiny kdykoliv přijít nebo odejít. *„Skupiny*

jsou otevřené, jediné pravidlo, které tam je, že je to dobrovolné. Nejde o žádné uzavřené skupiny.“ (R3)

Preventivní skupiny a skupinové aktivity, které probíhají v NZDM Modrý pomeranč jsou uzavřené.

V tomto případě se jedná konkrétně o NZDM Modrý pomeranč v Hradci Králové. V tomto zařízení mají naplánované preventivní a další skupinové aktivity dopředu a klienti mají k dispozici zápisový arch, kde se mohou přihlásit na danou aktivitu. *„Když skupina začíná, tak klub uzavíráme a označíme dveře cedulí. Klienti jsou předem seznámeni s tím, že bude probíhat preventivní skupina.“ (R7)* Klienti, kteří v průběhu skupinu opustí, se už nemohou na skupinu vrátit. Skupina probíhá pravidelně a klienti jsou o ní dopředu informováni. Po začátku skupiny se dává opozdilým klientům rezerva 15 minut, poté už nemají možnost se skupiny zúčastnit, pokud se na svém pozdním příchodu nedomluví s pracovníkem dopředu. Pracovníci se tímto způsobem snaží klienty vést k zodpovědnosti. Velmi dobře to charakterizovala respondentka číslo 8, proto jsem si dovolila citovat celou její odpověď. *Skupina nám začíná vždycky ve 3 hodiny. 15 minut máme rezervu pro případ, že by se někdo opozdil, poté se zamkne klub a na dveře se dá cedule, aby ostatní klienti byli seznámeni s tím, že momentálně probíhá řízená aktivita a že je zavřeno na dvě hodiny od 3-5. Když přijde někdo, kdo není zapsaný, tak pokud nemáme naplněnou kapacitu a chce se zúčastnit, tak může. Jestliže máme naplněnou kapacitu, tak mu vysvětlíme, že to nelze a máme dvě hodiny zavřeno. Když se stane že se klient opozdí o více než 15 minut a je zapsaný, tak už je do klubu také nepouštíme, protože se je snažíme naučit nějaké zodpovědnosti a dodržování pravidel. Jiné to je v tom, když se s námi domluví, že přijdou později, tak je to v pořádku a domluvíme se. Když z té aktivity chce někdo odejít tak může, ale už se nesmí na aktivitu vrátit.“ (R8)*

TO9: Jaká jsou pravidla pro klienty ve skupině?

Cílem této otázky bylo zjistit, jakými pravidly se klienti musí řídit, aby se mohli zúčastnit práce se skupinou v nízkoprahovém zařízení.

Klienti se musí při jakékoliv aktivitě řídit pravidly klubu.

Ve všech mnou dotazovaných zařízeních platí, že klienti musí dodržovat pravidla, která platí na klubu při jakékoliv aktivitě, to znamená i při práci se skupinou. Různě se pravidla mohou přizpůsobovat probíhající aktivitě. *„Úplně stejná, jako na klubu, akorát se to mění podle aktivity. Třeba při sportovních se musí dodržovat pravidla hry, když se něco tvoří, tak to má svá pravidla. (R2) Pokud klient nedodržuje pravidla, která byla pro práci stanovena, hrozí mu sankce, například opustit aktivitu. „Můžou odejít z workshopu, nebo při závažnějších musí opustit prostor klubu atd.“ (R2)*

Při jakékoliv aktivitě, tak i při práci se skupinou, se klient musí řídit zásadami správné komunikace.

Jak na klubu, tak při práci se skupinou pracovníci ze všech dotazovaných zařízeních trvají na dodržování zásad správné komunikace mezi klienty. Zahrnuje to nehádání se mezi sebou, neposmívání se názorů druhých, každý má právo na svůj názor, respektování názorů ostatních ve skupině a další. *„Máme také pravidla pro komunikace, jako že každý má právo na svůj názor a vyjádřit ho, nepřekřikovat se, kdo se přihlásí, má první slovo.“ (R7)*

Pokud klient má zájem o skupinovou aktivitu, může se zapojit, ale neměl by narušovat její průběh.

Ve všech zařízeních platí, že pokud klienti mají zájem zúčastnit se skupinové práce nebo rozhovoru, tak tu možnost mají všichni stejnou. Pokud se však účastní takové aktivity, předpokládá se, že se zapojí. Mohou se buď aktivně přispívat do skupinové aktivity nebo pasivně poslouchat. Ale neměli by rušit ostatní členy skupiny, v takovém případě by měli skupinu opustit. *Když jsou klienti ve skupině, kde se probírá nějaké téma, tak by měla být prioritou věnovat se tomu tématu.“ (R7) „Když je to beseda, tak se buď zapojí, to je i to, že třeba jen sedí a poslouchají, ale pokud se nechce zúčastnit, tak musí odejít.“ (R5)*

TO10: Z jakých přístupů vychází pracovník při práci se skupinou?

Cílem této tazatelské otázky bylo zjistit, z jakých přístupů vycházejí pracovníci při práci se skupinou.

Pracovníci při práci se skupinou nevycházejí z žádných konkrétních přístupů.

Z odpovědí všech pracovníků bylo patrné, že jejich práce se skupinou nevychází z žádných konkrétních přístupů a řídí se spíše intuitivně. Pracovníci reagují na konkrétní situace a klienty, snaží se pro ně být vzorem a partnery. „*Žádné konkrétní přístupy při práci se skupinou nepoužíváme, je to individuální.*“ (R3)

TO11: Jaký vnímá sociální pracovník rozdíl mezi sociální prací a sociální pedagogikou při práci se skupinou?

Cílem této tazatelské otázky bylo navést dotazované respondenty k zamyšlení, jaký oni vnímají rozdíl mezi sociální prací a sociální pedagogikou při práci se skupinou. Úkolem respondentů bylo zamyslet se nad tím, jakou práci více využívají při práci se skupinou v jejich zařízení. Z odpovědí respondentů bylo patrné, že jejich odpovědi byly spíše intuitivní.

Pracovník vnímá sociální pedagogiku více výchovnou a sociální práci jako volnější.

Na tuto otázku odpovědělo 6 z 8 pracovníků, že mezi sociální pedagogikou a sociální prací vnímají rozdíl. Všichni pracovníci se shodli na tom, že podle nich je sociální pedagogika více výchovná a vzdělávací. Naopak sociální práce je podle pracovníků volnější, může pružněji reagovat na situaci a na klienty, přizpůsobovat tomu svou práci a pomáhat. „*Sociální pedagogika je podle mě hodně výchovná, vzdělání, učitelství, striktnější, s jasnými limity, snaží se člověka skutečně k něčemu dovést. A sociální práce je pro mě taková víc volnější, reaguju na klienty, i když bych je chtěla vzdělávat a vychovávat, tak když o to není zájem, tak na to netlačím.*“ (R8) V této kategorii 4 pracovníci dodali, že při práci se skupinou v NZDM více využívají sociální práci. „*Ze*

začátku jsem určitě více využívala tu sociální pedagogiku, kdy jsem striktně jela v nějakých vytyčených hranicích, ale postupem času jsem zjistila, že to nemá smysl a je to na úkor mé energie a jejich znechucení a více se snažím využívat sociální práci.“

(R8) Dva z dotazovaných pracovníků odpověděli, že využívají sociální pedagogiku i sociální práci. Jeden z pracovníků vnímá rozdílné využití sociální práce a sociální pedagogiky podle toho, o jakou aktivitu s klienty se jedná. Podle respondentky číslo 1 se sociální pedagogika používá více při preventivních tématech, protože se při nich snaží klienty něco naučit a vychovávat je. Naopak sociální práce je v tomhle směru volnější a uvolněnější. *„Hodně záleží zrovna na tom, jaká práce se právě se skupinou dělá. Pokud už je to na základě nějakého preventivního tématu, tak to bude více sociální pedagogika. Nebo třeba to pečení, co jsme dělali, to vnímám jako sociální práci, nějakou formou zábavy.“* (R1) A druhý pracovník vnímá rozdílnou potřebu využití sociální práce a sociální pedagogiky podle věku klientů. Podle něj se u nich v zařízení používá více sociální pedagogika při práci s mladšími klienty, kdy je sociální pracovníci více učí a vychovávají. Kdežto na klubu se staršími klienty se podle tohoto respondenta řeší spíše věci, které spadají do sociální práce. *„Já bych řekl, že v tom malém klubu je spíš ta sociální pedagogika, protože tam je učíme věci, i jako pozdravit nebo dodržovat hygienu, píšou si tu domácí úkoly a pomáháme jim s přípravou do školy. Zatím co v tom velkém klubu řešíme více problémy s hledáním zaměstnání, vyplňování dokumentů na úřady, doprovody, láska a sex nebo problémy s pojišťovnou, takže to je spíš ta sociální práce.“* (R6)

Dva pracovníci odpověděli, že sociální práci a sociální pedagogiku vnímají jako propojenou.

Dva pracovníci na tuto otázku odpověděli, že sociální pedagogiku a sociální práci vnímají propojeně. *„Podle mě to je ale hodně propojené. V dobré sociální práci, alespoň tady, je vždycky nějaká sociální pedagogika alespoň trochu obsažena.“* (R3)

Oba dva pracovníci, kteří na tuto otázku odpověděli, že sociální práci a sociální pedagogiku vnímají propojeně odpověděli, že při své práci v nízkoprahovém zařízení více využívají sociální pedagogiku. *„Já v tom moc velký rozdíl nevnímám, přijde mi to dost podobné. Jen, že ta sociální pedagogika, je orientovaná na to prostředí a třeba na tu rodinu a sociální práce na tu komunikaci, jestli to říkám dobře.“* (R7)

Respondent 7, který studuje obor sociální pedagogiky odpověděl, že sociální pedagogika je orientovaná více na prostředí klienta. Tento respondent také odpověděl, že při práci se skupinou více využívá sociální pedagogiku, tedy vliv prostředí na jedince.

Shrnutí DC2: Skupinový rozhovor je nejčastější podoba skupinové sociální práce. Jeho téma může být různé, ale nejčastěji se odvíjí od dění ve společnosti nebo na klubu mezi klienty. Pracovníci mohou prostřednictvím skupinového rozhovoru předávat klientů preventivní témata, nebo zlepšovat jejich komunikační a sociální dovednosti. Další podoba, kterou může sociální práce se skupinou mít, jsou preventivní skupiny, které jsou organizované sociálními pracovníky, kteří zpracují nějaké preventivní téma, a to potom předají klientům. Speciální druh preventivních skupin je takový, kdy si zařízení pozve nějakého odborníka, který klientům přednáší o různých preventivních tématech. Skupiny mohou být také volnočasově zaměřené. V takovém případě se zaměřují například na sport, workshopy, výtvarné aktivity, soutěže atd.

Složení klientů ve skupinách při sociální práci se skupinou je velmi různorodé. Věkové složení se odvíjí od cílové skupiny zařízení, ale více aktivní jsou mladší klienti. Ve skupinách jsou většinou ve stejné míře zastoupeny obě pohlaví s výjimkou skupin, která jsou zaměřená na téma, které je čistě dívčí, nebo chlapecké. Většinou se jedná o klienty, kteří jsou v nepříznivé sociální situaci nebo jsou ohroženi rizikovým chováním. Do skupinové práce se zapojují také klienti z romské menšiny.

Pracovníci v NZDM se shodují, že je pro ně důležité pracovat s klienty na zlepšení kvality trávení jejich volného času. V NZDM OD5K10, Modrý pomeranč a Dopatra se různými způsoby, nejčastěji formou preventivní skupiny, snaží předat preventivní témata, která se odvíjí od dění ve společnosti nebo mezi klienty. Nejčastější témata jsou drogy, návykové látky, sex a pohlavní choroby, škola, šikana atd. Téma může zvolit pracovník podle toho, co vyznívá a co mu přijde vhodné, nebo sám klient přijde s nějakým tématem, které by ho zajímalo. Dalším tématem, které se vyskytuje ve všech zařízeních, je problém s komunikací, domluvou a konflikty, které vznikají mezi klienty.

Ve všech zařízeních se pracovníci shodli na tom, že nejpoužívanějšími metodami při práci se skupinou je rozhovor a pozorování, při kterém mohou pracovníci sledovat aktuální dění na klubu a mezi klienty. Další metodou, která se v jejich zařízeních používá, je podle pracovníků vyrábění a další výtvarné aktivity. Speciální metodou v Modrém pomeranči je nácvik určitých dovedností, při kterém klienti nacvičují zvládání konkrétních situací.

Hlavní pravidlo, kterým se řídí všechna zařízení, je dobrovolnost. Klienti se mohou dobrovolně zúčastnit skupiny. Pokud se ale zúčastní, předpokládá se, že se zapojí buď aktivně, nebo pasivně. Klienti mohou ze skupin odcházet a přicházet podle vlastního uvážení s výjimkou NZDM Modrý pomeranč, kde jsou skupiny uzavřené a pokud klient skupinu opustí, nemůže se vrátit. Pravidelně probíhá práce se skupinou v NZDM Modrý pomeranč a Dopatra. Maximální počet klientů ve skupině se většinou odvíjí od maximální kapacity klientů v zařízení nebo na klubu. Výjimku tvoří NZDM Modrý pomeranč, kde mají ohraničenou kapacitu pro práci se skupinou.

V první řadě se ve všech zařízeních musí klienti řídit pravidly, která platí v zařízení pro jakoukoliv aktivitu, tedy i pro práci se skupinou. Dále se klienti musí řídit zásadami správné komunikace. To znamená, že si nesmějí nadávat a hádat se, každý má právo na svůj názor a vyjádřit ho, respektovat názor jiného člena skupiny a neposmívat se. Účast na skupinových aktivitách v zařízení je dobrovolná, ale pokud se klient chce zúčastnit, předpokládá se, že se zapojí a nebude nějakým způsobem narušovat dění ve skupině. Pokud toto pravidlo nedodrží, měl by skupinu opustit.

Pracovníci při práci se skupinou nevycházejí z žádných konkrétních přístupů a k práci se skupinou přistupují spíše intuitivně.

Většina pracovníků, přesněji 6 z 8 dotazovaných pracovníků, vnímá rozdíl mezi sociální prací a sociální pedagogikou. Podle nich je sociální práce volnější než sociální pedagogika, která je více výchovná. Pracovníci také dodali, že 4 z nich používají při své práci hlavně sociální práci. Zbylí dva pracovníci používají sociální práci i sociální pedagogiku. Přizpůsobují tím svoji práci aktivitám, potřebám nebo věku klientů. Pracovníci, kteří odpověděli, že vnímají propojenost sociální práce a sociální pedagogiky také dodali, že používají více sociální pedagogiku.

ZÁVĚR

Tématem mé bakalářské práce byla oblast sociální práce v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, konkrétně sociální práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež. Cílem celého textu bylo přiblížit sociální práci se skupinou v nízkoprahových zařízeních a zdůraznit její důležitost a výhody. Člověk jako společenský tvor má přirozenou potřebu být součástí společnosti nebo nějaké skupiny, která mu může poskytnout podporu, pocit sounáležitosti, sdílení nebo bezpečí. To lze v sociální práci velmi dobře využít. Práce se skupinou je velmi důležitou metodou sociální práce, protože má své specifické možnosti, výhody a metody, které by v individuální práci nebyly možné použít, proto se s individuální prací dobře doplňují. Dobré využití se pro sociální práci se skupinou nachází v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, kde může pomoci k tomu, aby se klienti lépe začleňovali do kolektivu, zlepšovali si své komunikační dovednosti a učili se, jak lépe vycházet s lidmi ve svém okolí a respektovat je. Také lze touto metodou efektivněji provádět prevenci sociálně patologických jevů a rizikového chování u klientů, kteří navštěvují nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

Záměrem teoretické části této bakalářské práce bylo vymezit pojmy jako sociální práce se skupinou a její význam, role sociálního pracovníka při práci se skupinou a nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Dále vymezit pojem sociální norma, rizikové chování, sociálně patologické jevy a preventivní opatření, jimiž se těmto jevům předchází. Prevence je důležitou součástí nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež a v rámci preventivních skupin lze preventivní témata klientům předat efektivněji než individuálně.

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo charakterizovat sociální práci skupinou v různých nízkoprahových zařízeních. K naplnění tohoto cíle jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii s metodou polostrukturovaného rozhovoru. Metodu dotazování hodnotím za vhodně zvolenou pro naplnění výzkumných otázek, které jsem zvolila v této bakalářské práci. Metoda polostrukturovaného rozhovoru mi umožnila získat všechny potřebné informace pro naplnění cílů této bakalářské práce. Prostřednictvím

naplnění dílčích cílů jsem se snažila zjistit, jestli se v nízkoprahových zařízeních sociální práce se skupinou používá a jakou má tato práce podobu.

Dílčím cílem 1 jsem zjišťovala, zda v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež probíhá sociální práce se skupinou. Díky této otázce bylo zjištěno, že sociální práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních není tak běžná, jak jsem očekávala, ale má v různých zařízeních mnoho rozmanitých podob. Jedná se o volnočasové aktivity, které zahrnují workshopy, dílny, soutěže a hry nebo řízené a pravidelně pořádané preventivní skupiny na různá témata. V některých zařízeních není možné práci se skupinou používat z důvodu nedostatku zájmu klientů nebo jejich špatné docházky. Pracovníci v nízkoprahových zařízeních, kteří se zapojili do mého výzkumného šetření vypověděli, že se sociální práce se skupinou používá od založení zařízení. Hlavním důvodem, proč se v těchto zařízeních používá práce se skupinou je zlepšení sociálních dovedností klienta a lepší začleňování do kolektivu a společnosti. To zahrnuje i dodržování zásad komunikace a respektování klientova okolí. Dalším důležitým důvodem je sociální prevence.

Dílčím cílem 2 jsem se snažila charakterizovat podobu sociální práce se skupinou v různých nízkoprahových zařízeních a co nejlépe ji pomocí rozhovorů s pracovníky v zařízeních charakterizovat. Díky tomu jsem zjistila, že sociální práce se skupinou má v různých zařízeních specifické podoby a různá pravidla.

Nejčastěji má sociální práce se skupinou v nízkoprahových zařízeních podobu skupinových rozhovorů na různá témata. Takové rozhovory mohou být předem plánované, nebo vznikají spontánně. Další kategorií jsou volnočasové skupiny, do kterých patří dílny, výtvarné aktivity s klienty, promítání filmů, workshopy, soutěže a mnoho dalších. Záleží jen na kreativité a ochotě pracovníků v zařízení, naplánovat něco pro klienty, ale také na ochotě klientů se zapojit. Ne tak častou, ale významnou podobou práce se skupinou jsou preventivní skupiny, při kterých pracovníci v zařízení předávají klientům témata, která se jich nějakým způsobem týkají preventivní formou.

Do sociální práce se skupinou se nejčastěji zapojují klienti, kteří jsou z nepříznivé sociální situace, nebo jsou ohroženi rizikovým chováním, a tím spadají do cílové skupiny těchto zařízení, ale není to pravidlem. Ve skupinách jsou většinou rovnoměrně zastoupeny obě pohlaví.

Mezi hlavní témata, které se ve skupině probírají, patří nevhodné trávení volného času a naučení klientů, jak mohou vhodně svůj volný čas trávit. Dále zlepšení sociálních dovedností, které zahrnují komunikace a respektování svého okolí. V neposlední řadě preventivní témata, jimiž se pracovníci v zařízeních snaží zamezit výskytu rizikového chování a sociálně patologických jevů u klientů, kteří navštěvují jejich zařízení.

Metody, které se v zařízeních používají při práci se skupinou, nejčastěji zahrnují skupinové rozhovory, pozorování dění na klubu nebo ve společnosti sociálním pracovníkem, výtvarné aktivity a dílny.

Skupiny mají různé podoby a pravidla podle toho, jak je nastaví pracovníci v zařízeních. Nejčastěji jsou skupiny otevřené, které jsou založeny na dobrovolnosti. Nikdo klienty nenutí se zúčastnit. V některých zařízeních probíhají skupiny pravidelně, jako skupinové rozhovory řízené sociálním pracovníkem, volnočasové aktivity a preventivní skupiny. V některých zařízeních jsou skupiny uzavřené. Není to tak, že by pracovníci nechtěli klientům nabídnout preventivní téma, ale snaží se naučit klienty zodpovědnosti tím, že pokud přijdou pozdě, nemohou se už zapojit. Skupiny mají maximální počet členů omezený kapacitou klubu, pokud zařízení neurčí jinak.

Pravidla, která pro klienty platí při práci se skupinou jsou v různých zařízeních různá, shodují se ale v tom, že klienti musí při jakékoliv aktivitě, tudíž i při skupinové práci dodržovat pravidla, která platí na klubu. Další důležitou podmínkou je dodržovat zásady správné komunikace a chovat se k ostatním klientům, ale i pracovníkům slušně. Práce se skupinou je dobrovolná, pokud klient nechce, nemusí se zúčastnit, pokud se ale dostaví, očekává se od něj, že se do skupiny zapojí a nebude rušit její průběh.

Poslední otázkou, kterou jsem na své respondenty měla, jsem se snažila, aby se pracovníci v zařízení zamysleli nad prací v kontextu sociální pedagogiky a sociální práce. Většina pracovníků odpověděla, že mezi tím vnímají rozdíl. Podle nich je sociální pedagogika více výchovná a vzdělávací a používají více sociální práci, která je podle nich uvolněnější. Našli se i tací pracovníci, kteří mají pocit, že tyto dva obory jsou propojené a doplňují se. Tito pracovníci se více přiklánějí k sociální pedagogice. Z odpovědí většiny respondentů bylo zřejmé, že odpovídali spíše intuitivně.

Z uvedených odpovědí sociálních pracovníků vyplývá, že se v nízkoprahových zařízeních jedná převážně o malé a střední rekreační skupiny, které jsou založeny na

dosahování sociálních cílů. Dále také preventivní skupiny, které se soustředí na primární specifickou a nespecifickou prevenci a sekundární prevenci.

Tato bakalářská práce může být přínosem pro sociální pracovníky v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, kteří mají zájem pracovat se skupinou nebo jako inspirace možných podob skupinové práce pro pracovníky, kteří už v nízkoprahových zařízeních se skupinou pracují.

Seznam tabulek

Tab. č. 1 Tabulka transformačních kroků

Seznam příloh

Příloha 1 – Transkripce rozhovoru

Seznam použité literatury:

1. *Cross.prevent99: Principy* [online]. [cit. 2017-02-24]. Dostupné z: <http://cross.prevent99.cz/principy>
2. DOLEJŠ, Martin. Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 189 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2642-6.
3. HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
4. HERZOG, Aleš, et al. Pojmosloví nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Praha: Česká asociace streetwork, 2008. 20 s.
5. HUTYROVÁ, Miluše, Michal RŮŽIČKA a Jan SPĚVÁČEK. Prevence rizikového a problémového chování. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 95 s. Studijní opory. ISBN 978-80-244-3725-5.
6. JANEBOVÁ, Radka. Pojetí norem v sociální práci a specifika sociální práce s rizikovými skupinami. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 1 CD-ROM (50 stran). Texty k sociální práci. Vybrané kapitoly z teorií a metod sociální práce. ISBN 978-80-7435-455-7.
7. JEDLIČKA, Richard a Jaroslav KOŤA. Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže: aktuální problémy výchovy. Praha: Karolinum, 1998, 169 s. ISBN 80-7184-555-8.
8. JEDLIČKA, Richard. Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-7312-038-0.
9. JEDLIČKA, Richard. Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence. Praha: Grada, 2015, 544 stran. Psyché. ISBN 978-80-247-5447-5.
10. KAPPL, Miroslav. VÝCHOVA K OBČANSTVÍ V NÍZKOPRAHOVÝCH KLUBECH PRO MLÁDEŽ. Aktuální otázky sociální politiky-teorie a praxe, [s. l.], v. 8, n. 1, may. 2014. ISSN 1804-9109. Dostupné na: <https://aosp.upce.cz/article/view/281>. Datum přístupu: 10 Mar. 2017

11. Kontaktní práce: antologie textů České asociace streetwork. 2. vyd. Praha: Česká asociace streetwork, 2009, 359 s. ISBN 978-80-254-4001-8.
12. LABÁTH, Vladimír. Riziková mládež: možnosti potenciálních změn. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 157 s. Studijní texty. ISBN 80-85850-66-4.
13. MAŠÁT, Vladimír. Vybrané postupy sociální práce se skupinou. Středokluky: Zdeněk Susa, 2012, 157 s. ISBN 978-80-86057-80-4.
14. MATOUŠEK, Oldřich, Jana KOLÁČKOVÁ a Pavla KODYMOVÁ. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010, 351 s. ISBN 978-80-7367-818-0.
15. MATOUŠEK, Oldřich. Metody a řízení sociální práce. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, 380 s. ISBN 978-80-7367-502-8
16. MATOUŠEK, Oldřich. Základy sociální práce. Praha: Portál, 2001, 309 s. ISBN 80-7178-473-7.
17. MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006, 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.
18. NIKL, Jaroslav. Sociálně patologické jevy dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci. Praha: Vydavatelství Policejní akademie ČR, 2000, 100 s. ISBN 80-7251-033-9.
19. ŘEZNÍČEK, I. Metody sociální práce. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-00-1
20. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
21. TRUHLÁŘOVÁ, Zuzana. Metody práce se skupinou. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 1 CD-ROM (70 stran). Texty k sociální práci. Vybrané kapitoly z teorií a metod sociální práce. ISBN 978-80-7435-445-8
22. ZEMANOVÁ, Vanda a Martin DOLEJŠ. Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, 151 stran. Monografie. ISBN 978-80-244-4492-5.

Přílohy

Příloha 1 – Transkripce rozhovoru

Respondentka R8 pracuje v NZDM Modrý pomeranč na klubu s dětmi od 7-15 let. Má vystudovaného Bc. sociální patologii a prevenci na UHK a teď studuje magisterské studium sociální práce, také na UHK na Ústavu sociální práce. V oboru pracuje 3 roky, předtím pracovala jako lektor primární prevence a od září pracuje v NZDM. Respondentka byla velmi ochotná mi odpovědět na všechny mé otázky. S jejím souhlasem jsem si náš rozhovor nahrála a přepsala do písemné podoby. Respondentka byla srozuměna s tím, že v mém výzkumu bude vedena anonymně.

„Používá Vaše NZDM sociální práci se skupinou?“

„Ano, sociální práci se skupinou v našem NZDM používáme.“

„Jak dlouho se ve Vašem NZDM používá práce se skupinou?“

„Jelikož tu jsem od září a co jsem se ptala kolegů kteří tu jsou déle, tak nikdo nevíme od kdy se používá práce se skupinou. Asi je to už od začátku, což je nějakých 15 let. Vychází to ze služeb, které poskytujeme.“

„Z jakých důvodů jste se rozhodli práci se skupinou používat?“

„Původní záměr nevím. Podle mě je to rozhodně dobré pro spolupráci a komunikaci ve skupině, toleranci, vytrvalosti, trpělivosti s ostatními. Dobře to doplňuje tu individuální práci.“

„Jaký je popis a účel skupiny?“

„To je u nás hodě individuální, protože u nás tu práci se skupinou využíváme v rámci preventivních aktivit, různých dílniček, workshopů nebo vznikají úplně spontánně. Když je to preventivní skupina, tak uděláme zápisový arch, do kterého se zájemci zapisují. Máme 10 míst pro klienty ve skupině a 4 jsou náhradníci. A vypadá to tak že my už na základě toho, kdo se zapíše, si dokážeme představit, jaká bude struktura a dynamika skupiny.“

Samozřejmě se stává že máme něco naplánovaného, ty lidi jsou zapsaní, ale nakonec přijde někdo úplně jiný. To se nedá předpokládat.“

„Jak ta skupina obvykle vypadá?“

„Vypadá to tak, že se sejdeme v určitou hodinu a na určité téma buď na to diskutujeme, když to jsou ty preventivní témata, nebo prostě společně něco vyrábíme. Jde nám hlavně o to, aby klienti mezi sebou se naučili spolu vycházet, dávat si prostor k vyjadřování, neposmívat se někomu atd.“

„A jak jste zmiňovala těch 10 klientů, kteří se mohou zapsat, tak to je horní hranice i u těch preventivních skupin?“

„Jo, horní hranice. Vždycky máme u skupin nebo dílen maximální kapacitu 10 klientů na řízenou aktivitu s tím, že jsou 4 náhradníci. Minimální kapacita jsou 4 klienti, aby něco proběhlo.“

„Jaká je charakteristika klientů ve skupině? Třeba podle věku atd.“

„Je to hodně individuální a vždy je to jiné. My se hlavně snažíme reagovat konkrétně na tu skupinu, která zrovna přijde. Není to tak těžké přizpůsobovat v chodu, třeba na věk klientů. Vždycky to přizpůsobujeme věku. A jestli holky nebo kluci chodí víc, to se říct nedá. Mám pocit, že je to tu hodně namíchané. Za celou dobu, co jsem tady, si nepamatuji, že bychom tu měli jenom skupinu holek nebo skupinu jenom kluků. Hodně necháváme tu skupinu, aby se vyvíjela sama a necháváme ji směřovat tam, kam se to vede samo. Nemáme žádné body, kterých se za každou cenu držíme.“

„A popsala byste klienty ve skupině jako ohrožené rizikovým chováním nebo z nevhodného sociálního prostředí?“

„Ano. Ti, co chodí k nám, tak určitě. Jsou to většinou klienti, kteří jsou ze špatně sociálně situované rodiny. Rodiče na ně nemají čas a často se potýkají s nedostatkem financí. Také hodně se závislostmi rodičů a ty děti jsou poté ve velké míře, dalo by se říct „děti ulice“. Takoví jsou i klienti, kteří dochází do těchto skupin. Hodně z těchto klientů, které jsem vám popsala, se zároveň účastní i těchto skupin. Asi to je pro ně lákavé, protože je to pro ně taková forma kroužku.“

„Jaká jsou hlavní témata, která se ve skupině probírají?“

„Když to je práce se skupinou v rámci preventivní aktivity, tak se vždycky snažíme reagovat na to aktuální dění buď na klubu, ve společnosti nebo co klienti zrovna řeší. Když nic takového zrovna není nebo si ničeho nevšimneme, tak se ty témata snažíme vybírat my. Jsou to klasicky témata jako třeba drogy, návykové látky, strach, fobie a jejich překonání, dávání si předsevzetí, co to jsou nějaké cíle a proč si je lidé stanovují. Ne vždycky to má preventivní charakter, když se jedná o dílny, tak jde o vyrábění, které třeba může doplňovat tu preventivku. A jsou skupiny, které vznikají naprosto spontánně, kdy se třeba holky začnou bavit o gynekologii. A najednou je z toho preventivní téma, kdy si povídáme o tom, co to je, jak probíhá vyšetření atd. S nějakým tématem přijde i klient, ptáme se jich, jestli mají o něco zájem, třeba to není úplně preventivní. Jako pokémon go, a to si většinou vezmeme do rukou my a něco z toho vytvoříme.“

„A jak jste se zmínila o té prevenci, tak se snažíte klienty i motivovat k nějakému zlepšení?“

„Ano, určitě. My i tu prevenci stahujeme k tomu, že se jich ty témata většinou týkají, a když se netýkají jich, tak jejich kamarádů. Je to takhle strategicky zvolené a snažíme se jim ukazovat, že každá věc má svoje klady a zápory a na nich je rozhodnout, jak s tím naloží a co si vybere. Nesnažíme se jim nic zakazovat.“

„Jaké jsou metody používané při práci se skupinou ve Vašem NZDM?“

„U nás to bývají výtvarné aktivity a techniky v rámci dílniček nebo tréninkový den. To je například o překonávání strachu a nacvičení si to. Používáme hodně rozhovor a pozorování, jak se skupina vyvíjí a jak mezi sebou klienti vychází. Řízené rozhovory se snažíme usměrňovat a nějaká ta situační intervence také probíhá.“

„Jaká jsou pravidla pro práci se skupinou ve Vašem NZDM?“

„Vyloženě pravidla pro práci se skupinou nemáme. Máme ten zápisový arch. Když je to řízená aktivita, o které se dopředu ví, tak máme seznam účastníků, abychom tomu tu práci mohli přizpůsobit. O tom už jsem mluvila, stejně jako o kapacitě.“

„Jaká je četnost takových skupin?“

Četnost. Snažíme se tu práci se skupinou využívat alespoň jednou týdně. Někdy to nevyjde, někdy to jsou spontánní skupiny a někdy se třeba neděje nic. Já pracuju na klubu od 7 do 15 a to je v podstatě i věkové ohraničení skupiny. Nestalo se mi, že bychom měli téma, na

kteří by se mohli přihlásit třeba jenom klienti od 11 let. Většinou se to téma snažíme přizpůsobit i těm mladším klientům. Když se třeba sejde klient 7 let a klient 15 let, tak je to těžší ve smyslu rozdílného předávání informací, ale snažíme se to podat tak, aby to bylo pro oba přijatelné.“

„Jaká jsou pravidla pro klienty ve skupině“

„Pravidla vyloženě nemáme, základ je, že si neskáčeme do řeči, vyslechneme druhé, nesmějeme se navzájem. Vždy vycházíme z pravidel, která platí na klubu a těch se vychází pořád, při jakékoliv práci.“

„A když začne skupina, tak klienti mohou volně přicházet a odcházet?“

„Jo, takhle. Skupina nám začíná vždycky ve 3 hodiny. 15 minut máme rezervu pro případ, že by se někdo opozdil, poté se zamkne klub a na dveře se dá cedule, aby ostatní klienti byli seznámeni s tím, že momentálně probíhá řízená aktivita a že je zavřeno na dvě hodiny od 3-5. Když přijde někdo, kdo není zapsaný, tak pokud nemáme naplněnou kapacitu a chce se zúčastnit, tak může. Jestliže máme naplněnou kapacitu, tak mu vysvětlíme, že to nelze a máme dvě hodiny zavřeno. Když se stane že se klient opozdí o více než 15 minut a je zapsaný, tak už je do klubu také nepouštíme, protože se je snažíme naučit nějaké zodpovědnosti a dodržování pravidel. Jiné to je v tom, když se s námi domluví, že přijdou později, tak je to v pořádku a domluvíme se. Když z té aktivity chce někdo odejít tak může, ale už se nesmí na aktivitu vrátit.“

„Z jakých přístupů vychází pracovník při práci se skupinou?“

„Určitě z nějakého partnerského přístupu. Snažíme se být klientům vzorem jako pracovník, ale zároveň i jejich kamarádi, abychom se navzájem mohli brát jako partneři. Je to hodně o toleranci a kompromisech, snažíme se to mít volnější a do ničeho je netlačit a nenutit, když vidíme, že je to nebaví nebo nudí. Hodně to záleží na skupině.“

„Jaký vnímá sociální pracovník rozdíl mezi sociální prací a sociální pedagogikou při práci se skupinou?“

„Tohle je pro mě trochu oříšek. Já úplně nevím. Sociální pedagogika je podle mě hodně výchovná, vzdělání, učitelství, striktnější, s jasnými limity, snaží se člověka skutečně k něčemu dovést. A sociální práce je pro mě taková víc volnější, reaguju na klienty, i když bych je chtěla vzdělávat a vychovávat, tak když o to není zájem, tak na to netlačím. Ze

začátku jsem určitě více využívala tu sociální pedagogiku, kdy jsem striktně jela v nějakých vytyčených hranicích, ale postupem času jsem zjistila, že to nemá smysl a je to na úkor mé energie a jejich znechucení a více se snažím využívat sociální práci.“